

GLASILO JEVREJSKE ZAJEDNICE BOSNE I HERCEGOVINE

Jevrejski glas

broj 88-89.

Sarajevo, septembar-decembar 2020.

Kislev - Tevet, 5781

חא
חא
חא
זס
זס

U OVOM BROJU:

NAŠ DRUGI RAT
Jakob Finci

3.str

**PORAST ANTISEMITIZMA BRINE
EVROPSKU UNIJU, DA LI I
BOSNU I HERCEGOVINU ?**
Boris Kožemjakin

4.str

**JEVREJI GENERALI I HEROJI
SOVJETSKOG SAVEZA**
David Kamhi

18.str

POZDRAV ČITAOCU
Erri de Luca

21.str

ROZA BLAHM I LEON OZMO
Jasna Ćirić

24.str

28. JANUAR 2021. – 15. ŠEVAT 5781.

TUBIŠVAT

25. FEBRUAR 2021.
– 13. ADAR 5781.

ESTERIN POST

28. FEBRUAR 2021.
– 16. ADAR 5781.

ŠUŠAN PURIM

28. MART DO 4. APRIL 2021.
– 15. DO 22. NISAN

PESAH 5781.

27. MART 2021. – 14. NISAN 5781.
ŠABAT HAGADOL/EREV PESAH

NAŠ DRUGI RAT

Ovog decembra obilježavamo kraj rata 1992 – 95, koji je kao što se sjećamo, završen parafiranjem u Daytonu i kasnije potpisivanjem Dejtonskog sporazuma u Parizu 14.12.1995. godine. Bili smo radosni, jer je patnja napokon završena, a ostalo nam je itekako mnogo posla, jer nisu granate bile jedino što nas je smetalo, strašilo, i čega smo se bojali.

Kažemo dobro smo prošili, jer nije bilo direktnih pogodaka ni u zgradu Opštine ni u sinagogu niti u druge objekte u Sarajevu koje smatramo svojim. Naravno, ostale su razorene porodice na dva ili više kontinenata, ali i to je bolje nego da su na grobljima. Nažalost, nemali broj njih je ostao na grobljima u Splitu, i drugim mjestima gdje su kao izbjeglice čekali povrata u Sarajevo, a nisu ga nažalost dočekali.

Organizovali smo život poslje rata znajući da se na ratnim lovorikama neće moći živjeti zauvijek i evo, gotovo 25 godina smo bili uspješni u tome.

Onda nas je početkom ove godine dočekao naš drugi rat, rat sa nevidljivim, ali isto tako jako opasnim i smrtonosnim neprijateljem. Nezvana i po nama ničim izazvana došla nam je korona, i nimalo nas ne tješi što nije napala samo nas, nego cijelu zemaljsku kuglu i što se ni bogatiji, ni pametniji, ni bolje organizovani nisu uspjeli od toga odbraniti, nego smo priznali da se radi o pandemiji od koje se samo svi zajedno možemo odbraniti kada se pronađe pristupačna vakcina, ili kada postignemo "imunitet stada", a to bi značilo da je više ljudi već imalo koronu i na nju postalo imuno nego što je broj onih koji su je izbjegli. Nadati se da će se i to desiti i da ćemo opet moći putovati samo sa pasošima ili putovnicama, a ne i hrpom papira od jučer

da nismo zaraženi, kada ćemo moći hodati bez maski i međusobno se prepoznavati, normalno družiti. ići u kino ili pozorište, a ne uživati na koncertima pred kompjuterskim ekranima.

Koristeći ratno iskustvo, pokušali smo da se organizujemo i odbranimo od ove pošasti na najbolji mogući način. U prvo vrijeme totalnog lockdowna – zatvaranja svega i svačega i zabrane kretanja onima preko 65 godina, a takvih kod nas nije mali broj, dostavljali smo lijekove, hranu, potrepštine, svima koji su bili obuhvaćeni tim propisima i bili smo, ako mogu reći, prilično uspješni u tome. A onda je korona zahvatila i naše članove, pa je i Opština i Benevolencija, prešla na redukovani sistem rada, sve u želji da niti jednoga trena u potpunosti ne zatvorimo vrata onima kojima ova vrata mnogo znače. Mislim da možemo reći da smo za sada uspjeli, da nismo niti u jednom trenutku bili potpuno odsječeni od članstva i prijatelja kojima pomažemo, te da se nadamo da ćemo tako dočekati i

pobjedu nad virusom za koji nismo sigurni gdje je sve oko nas, ili možda i u nama, a da to ne osjećamo.

Onaj prvi rat je trajao od aprila 1992. do decembra 1995. godine. Nadamo se i činimo sve što možemo da ovaj rat bude što kraći, ali to ne zavisi samo od nas, nego i od vas koji trebate da poštujete propise i preporuke, čuvate sebe i one oko vas, pa da se onda, u nekoj skorij budućnosti, zajedno radujemo našoj pobjedi i u ovom, drugom ratu koji smo preživjeli.

To možemo samo ako svi budemo radili na tome, čuvali jedni druge da bismo na kraju zajedno slavili još jednu pobjedu.

Jakob FINCI
2.12.2020.

/Jevrejski glas/ 3

Porast antisemitizma brine Evropsku uniju, da li i Bosnu i Hercegovinu ?

Države članice Evropske unije jednoglasno su ponovo ove godine, uz mnoge druge dokumente osude antisemitizma u Evropi, usvojile deklaraciju u kojoj izražavaju zabrinutost zbog porasta antisemitizma. Nadamo se da će učiniti i veći napor u smjeru kažnjavanja izgređenika, jer za to postoje zakonske pretpostavke u većini evropskih zemalja.

U deklaraciji se navodi kako je vrlo zabrinjavajući porast prijetnji protiv Jevreja u Evropi, posebno ponovno pojavljivanje konspiracijskih mitova, javno izražavanje antisemitizma, naročito u kontekstu pandemije korona virusa, kao i porast antisemitskih incidenata i zločina iz mržnje.

Posebno se naglašava i ističe se kako je borba protiv antisemitizma horizontalno pitanje, koje treba rješavati na više nivoa vlasti - lokalnom, nacionalnom i evropskom. Nadamo se da bi to trebala biti i obaveza zemalja van Evropske unije.

U dokumentu se navodi i kako je "svaki oblik antisemitizma,

4 /Jevrejski glas/

jednom potvrđuju tu činjenicu”

ŠTA SE ČINI U BORBI PROTIV ANTISEMITIZMA U BOSNI I HERCEGOVINI I REGIONU

U našoj zemlji, na Zakon o zabrani negiranja Holokausta se čeka, a bojim se da će se čekati još dugo, dugo godina jer političke snage koje bi trebale donijeti takav zakon još uvijek u svojoj memoriji imaju izgleda djela svojih očeva, djedova i drugih članova svog etniciteta, te teško proživljavaju katarzu priznanja krivice koja je osnovni predušlov za istinsku političku volju, koju bi donošenjem zakona mogli artikulirati kao definitivnu ogradu od zla fašizma, te time okrenuti drugi list u borbi protiv antisemitizma.

Svjedoci smo da na društvenim mrežama vrlo često čitamo različite antisemitske, ali i antiizraelske tekstove, gnusne komentare koje pišu totalni analfabeti kada je u pitanju poznavanja istorije ovih i širih prostora, pa jednostavno, bez analize dešavanja koriste poznatu antisemitsku krilaticu, predrasudu “za sve su krivi Jevreji”....

Donošenje Zakona o zabrani negiranja Holokausta bio bi prvi znak opšteg otrežnjenja i iskren pokazatelj opredijeljenosti priključenja evropskoj porodici naroda, koja je donijela i ko zna koliko puta već opetovala Deklaraciju i druge oblike izjašnjenja i priznanja o postojanju antisemitizma, kao i njegovu osudu.

Boris KOŽEMJAKIN

NIGERIJA

Očevidac kaže da su dvije osobe uhapšene zbog sumnje da su “nosili kipa i Magen David”

Vojnici su prošle sedmice uništili šest sinagoga jevrejske zajednice Igbo u Nigeriji tokom opsade nekoliko područja u saveznoj državi Rivers. Tom prilikom su ubili najmanje 50 ljudi i uhapsili dvoje, izvještava 9Africa.

Nasilje je izbilo u separatističkoj regiji nakon protesta mladih protiv policijske brutalnosti, navodi se u izvještaju. Jedan od očevidaca je rekao da su njih dvojica koji su prošle subote uhapšeni zbog “nošenja kipe i Magen Davida” i to dok su bili u sinagogi.

Vlada Nigerije tvrdi da su pripadnici Autohtonog naroda Biafre (IPOB) koji

zagovaraju otcjepljenje, teroristička grupa. Guverner ove savezne države, g. Nyesom Wike, odlučan je boriti se protiv ove organizacije.

Na čelu IPOB-a se nalazi g. Nnamdi Kanu koji se identificira kao Jevrej.

Reagujući na napad, Kanu je napisao na Twitteru: “Naša sinagoga u Obigbu, Bet Kneset Amud ha’Emet (Stub istine), uništena je. Reagujući na napad, Kanu je napisao na Twitteru: “Naša sinagoga u Obigbu, Bet Kneset Amud ha’Emet (Stub istine), uništena je buldožerom. To je najveća sinagoga u Biafri. Grozno!

Posljedice zbog progona Jevreja

Biafrana bit će brze i strašne. Dosta sam rekao!”

Pripadnici naroda Igbo uglavnom su kršćani, ali navodno postoji njih nekoliko hiljada koji prakticiraju oblik judaizma koji prethodi Talmudu. Oni tvrde da potječu iz Deset plemena koja je Asirija prva protjerala iz izraelskog sjevernog kraljevstva, desetljećima prije uništenja Prvog hrama.

Također, oni prakticiraju prepoznatljive jevrejske običaje poput brit mila ili obrezivanja sinova u dobi od osam dana. Oni poštuju određene zakone ishrane i obilježavaju praznike kao što su Roš hašana, Jom kipur, Pesah i Sukot.

Međutim, za razliku od etiopske jevrejske zajednice, Glavni rabinat Države Izrael zajednicu Igbo nije prepoznao kao članove Izgubljenih plemena, iako nekolicina njih koji su obavili giur sada žive u Izraelu.

Prema organizaciji Shavei Israel koja pomaže u pronalaženju izgubljenih jevrejskih zajednica, u regiji postoji 26 sinagoga. Američke jevrejske zajednice su čak i izgradile i još uvijek podržavaju neke od njih. Rabini sa zapada i prosvjetni radnici zajednici Igbo šalju knjige i članke na temu judaizma, dok sami članovi zajednice nastavljaju iskazivati želju za integracijom u moderni jevrejski svijet.

Preuzeto: **World Israel News**
Napisala: **Batya JERENBERG**
Za Jevrejski Glas preveo:
Ernest GRIN

/Jevrejski glas/ 5

Portugal je konačno odao priznanje konzulu koji je spasio na hiljade Jevreja tokom holokausta

AUTORSKA PRAVA NA FOTOGRAFIJU: FONDACIJA SOUSA MENDES

Prije osamdeset godina, srednjovječni diplomata srednjeg ranga utonuo je u duboku depresiju i u roku od par dana osijedio, a sve to dok je gledao ulice Bordeauxa kako se pune jevrejima koji bježe od nacista.

Kao portugalski konzul u Bordeauxu, Aristides de Sousa Mendes suočio se s moralnom dilemom. Da li treba da se povinuje vladinim naredbama ili da sluša svoju savjest i da Jevrejima izdaje vize koje će im omogućiti da pobjegnu od njemačkih snaga koje napreduju?

Odluka Sousa Mendesa je spasila hiljade ljudi a njihovi potomci ga danas pamte kao heroja koji je spasio njihove pretke.

AUTORSKA PRAVA NA FOTOGRAFIJU: GETTY IMAGES

Ali zbog toga je doživio kraj svoje diplomatske karijere služeći pod portugalskim diktatorom Antóniom de Oliveirom Salazar, a ostatak života proveo je u besparici.

Ipak, 9. juna Portugal je napokon odao službeno priznanje svom neposlušnom diplomati, a parlament je odlučio da spomenik u Nacionalnom panteonu nosi njegovo ime.

ZAŠTO BAŠ BORDEAUX?

Bila je sredina juna 1940. godine. Hitlerove snage su upravo pobjedile

Francusku. Pariz je pao 14. juna, a primirje je potpisano oko nedelju dana kasnije.

Portugalski diplomatski kor bio je pod strogom kontrolom desničarskog diktatora Salazara, i naredba je glasila da se vize izbjeglim Jevrejima i apatridima izdaju isključivo uz izričito odobrenje Lisabona.

Ulice Bordeauxa bile su prepune izbjeglica koje su bježale od nacista. Svi su se nadali da će uspjeti pobjeći u Španiju i spasiti život. Nije bilo vremena za čekanje.

AUTORSKA PRAVA NA FOTOGRAFIJU: GETTY IMAGES

“Čuli smo da su se Francuzi predali, a Nijemci bili u pokretu”, kaže Henri Dyner. Tada je imao tri godine, no slike su mu još uvijek pred očima dok se prisjeća kako je njegova jevrejska porodica morala pobjeći iz njihove kuće u Antwerpenu, dok je nacistička Njemačka napadala Belgiju i prodirala u Francusku i Holandiju.

“Ono čega se sjećam je tutanj bombardovanja koji me je probudio a majka mi je rekla da je grmljavina.

“Moji su roditelji uključili radio i čuli kako kralj Leopold govori Belgijancima da su nas Nijemci izdali i napali. Već 1938. godine je moj otac počeo sumnjati da bi moglo doći do rata. Imao je plan i imao je automobil”, gospodin Dyner, sada umirovljeni inženjer koji živi u New Yorku, rekao je za BBC.

“Kasnije je u Lisabonu Sousa Mendes rekao rabinu ovo: ‘Ako toliko Židova može patiti zbog jednog katolika, u redu je da jedan katolik pati zbog mnogih Židova.’ Govorio je o Hitleru, naravno.”

‘NEMA VIŠE NACIJA’

Kroz šta god da je konzul prošao tih dana, u ponedjeljak 17. juna Sousa Mendes je došao potpuno odlučan.

Prema riječima njegovog sina Pedra Nunoa de Souse Mendesa, “izišao je iz svoje spavaće sobe, otvorio vrata kancelarije i najavio u sav glas: ‘Od sada svima dajem vize. Više neće biti nacija, rasa i religija.’“

Za Henrija Dynera i njegovu porodicu ovo je značilo spas.

Pukim slučajem je Henrijeva majka poznavala konzula iz njegovog vremena u Antwerpenu, gdje je radila kao sekretarica u britanskom konzulatu.

Porodica Dyner već je pokušala i nije uspjela dobiti vize za napuštanje Francuske od američkih, britanskih i kanadskih vlasti. Sousa Mendes ih je prije svog nervnog sloma stavio na listu koji je poslao vladi Salazara.

“Moja se majka sjeća da je nestao na par dana, a kad se vratio kosa mu je osijedila”, kaže Henri Dyner, koji se sjeća redova izbjeglica ispred konzulata u Bordeauxu i izbjegličkih šatora na trgovima.

“Moja majka je tih dana zapravo počela raditi za Sousu Mendes i pomagala mu je u ogromnom poslu

izdavanja viza za veliki broj ljudi. Sousa Mendes nam je svima spasio živote.”

KORIDOR ZA ŠPANIJU

Niko ne zna sa sigurnošću koliko je izdato tranzitnih viza koje su omogućile izbjeglicama da pređu iz Francuske u Španiju i putuju dalje u Portugal. Ipak, procjene se kreću između 10.000 i 30.000 izdatih viza. Većina ljudi je nastojala prijeći Atlantik i doći se Amerike.

Američka fondacija Sousa Mendes identifikovala je imenom oko 3.800 osoba koji su dobili ovu vizu.

Voden osjećajem da ispunjava višu misiju, konzul je čak izdavao vize na ulici dok su gomile izbjeglica u Bordeauxu stajale u koloni koja se polako kretala prema jugu ka pograničnom gradu Hendaye. Sousa Mendes je otišao i u konzulat u Bayonneu da izda još putnih dokumenata.

Ministarstvo vanjskih poslova u Lisabonu počelo je slati urgentne telegrame ambasadi u Bordeauxu, sa naredbama da odmah prekine, dok su njegove kolege izvještavale da je konzul “izgubio razum”.

Španske vlasti proglasile su njegove vize nevažećima, ali na hiljade ljudi je već uspjelo preći rijeku Bidasoa i ući u špansku Baskiju.

KO JE BIO ARISTIDES DE SOUSA MENDES?

- ◆ 1885: Rođen u dobrostojećoj portugalskoj porodici. Bio je društveni “bon vivant” i imao je 15 djece, kaže njegov unuk Gerald Mendes.
- ◆ Salazarova odluka da mu oduzmu posao i penziju “bila je ustvari presuda, i značila je da će ostatak života provesti u teškoj bijedi”, rekao je unuk.
- ◆ Sousa Mendes je preživljavao zahvaljujući narodnoj kuhinji koju je vodila lisabonska jevrejska zajednica.
- ◆ 1954: Umire daleko od očiju svijeta, još uvijek osramoćen odlukom portugalske vlade.

- ◆ 1966: Yad Vashem u Izraelu ga proglašava Pravednikom među narodima.
- ◆ 1988: Portugalski parlament posthumno poništava sve disciplinske mjere podignute protiv njega.

KO SE SVE USPIO SPASITI ZAHVALJUJUĆI SOUSU MENDES?

Na kraju se Sousa Mendes sam prijavio svojim šefovima u Lisabonu 8. jula.

Među onima koji su uspjeli pobjeći iz okupirane Francuske zahvaljujući njegovim vizama bili su nadrealistički umjetnik Salvador Dalí, filmski redatelj King Vidor, članovi porodice Rothschild i većina belgijske buduće vlade u emigraciji.

Salazarov Portugal kasnije će biti pohvaljen zbog svoje uloge u omogućavanju izbjeglicama da pobjegnu od nacističke okupacije i represije. Međutim, Sousa Mendesa su izbacili iz diplomatskog kora te je ostao bez penzije.

Njegova porodična kuća u Cabanas de Viriatu je propala, mada su mnogo kasnije vlasti napokon obnovile eksterijer.

“Salazar je Sousu Mendes uništio. Umro je u bijedi kao siromah, a njegova su djeca emigrirala pokušavajući pronaći budućnost negdje drugdje”, kaže Henri Dyner.

Henrijeva porodica završila je u Brazilu, prije nego što se on iz profesionalnih razloga preselio u SAD. Ali prisjeća se jednog hrabrog čovjeka koji je imao uvjerenja.

“Kako danas stoje stvari u svijetu, potrebno nam je više ljudi koji su spremni zauzeti se za ono što je ispravno i imati jasan stav”

Napisao: **James Badcock MADRID**
Za Jevrejski glas preveo: **Ernest GRIN**

MREŽA MLADIH

Za uspješan razvoj i usavršavanje mlade osobe potrebno je pored ostalog zdravo društvo, porodica i okolina ali upravo ti faktori predstavljaju izazov u današnjoj Bosni i Hercegovini. Okruženi smo narativima koji se baziraju na jednonacionalnoj politici. Na društvenim mrežama i u svakodnevnom životu se sve više uočavaju glasovi individualaca i grupa koje šire mržnju među različitim skupinama ljudi i veoma je teško suprotstaviti se lošoj namjeri kao pojedinac u želji za pravdom.

Iako postoje mnoga udruženja i nevladine organizacije koje promovišu ideju mira i tolerancije, one obično djeluju kroz iste interesne grupe. Atribut Mreže mladih je diverzitet koji ima istu viziju u izgradnji tolerantnog, otvorenog i sveukupno boljeg društva. Našim djelovanjem dokazujemo da religija nije zlo koje razdvaja, već je dobro koje ujedinjuje sva bića.

Učešće u Mreži mladih nam daje priliku da iskažemo pozitivni stav te da zajedničke ideje ostvarimo kroz konkretne ciljeve. Našu tradiciju i kulturu možemo promovirati i prezentirati širem spektru ljudi, time uklanjajući predrasude i stereotipe o Jevrejima. Mreža mladih pruža dragocjenu mogućnost za sticanjem prvoklasnog znanja o drugim religijama i običajima koje prethodno nismo imali priliku upoznati.

Vjerujem da stečena poznanstva i prijateljstva u Mreži mladih mogu biti primjer svima. Mi ne pokazujemo samo da je moguće živjeti zajedno, već nastojimo da živimo i djelujemo zajedno. Prostori Bosne i Hercegovine oduvijek su bili poznati po dobrim komšijskim odnosima. Našim primjerom dokazujemo da su život i tolerancija jedini pravi i mogući put naprijed.

Za Jevrejski glas: **TEA ABINUN**

KRISTALNA NOĆ

U noći 9. novembra 1938. godine je počeo napad SA vojske na jevrejske civile. Svi jevrejski objekti, vjerski, javni i privatni su bili oskrnavljeni, zapaljeni i uništeni. Naziv Kristalna noć (Kristallnacht) je nastao po tome što su stakla bila posvuda na ulicama Trećeg rajha.

La Benevolencija je koncertom klasične muzike obilježila 82. godišnjicu ovog događaja. Nastupali su Timur Muratović i Ivan Perković a izvedena su djela L. Bernsteina, A. Honeggera, F. Chopina i drugih.

Koncert je bio prezentiran javnosti u elektronskoj formi 9. novembra u 19 sati na YouTube kanalu La Benevolencije i na Facebook stranici Jevrejske opštine Sarajevo.

SJEĆANJE NA KRISTALNU NOĆ

Timur MURATOVIĆ, klarinet
Ivan PERKOVIĆ, klavir

**9. NOVEMBAR. 2020.
19:00
LIVESTREAM KONCERT**

Facebook stranica:
Jevrejska opština Sarajevo
Youtube kanal:
La Benevolencija

U čast heroini Tuzle Gini Herman

Najmlađu tuzlansku partizanku i žrtvu holokausta njezin grad nije zaboravio

„Ovdje je bila kapija željezničke stanice u Tuzli. Kroz tu kapiju nacisti su od 1941. do 1944. godine odveli Jevreje, Rome, Bošnjake, Hrvate, Srbe i druge građane Tuzle u logore smrti širom Europe. Vječito ćemo žaliti za njima i nadati se da se genocid nigdje i nikome neće ponoviti.“

Ovaj natpis, koji je odmah ispod potpisan od strane građana Tuzle, nalazi se na spomeniku Suza u prometnom dijelu samog centra Grada na zrnu soli. Spomenik je posvećen svim sugrađanima žrtvama Holokausta i izgrađen je na mjestu nekadašnje željezničke stanice koja je služila kao transport „nearijevaca“, većinom Jevreja, u grozote nacističkih koncentracijskih logora. Evidentirano je da su s ovog mjesta čak 273 od 347 tadašnjih Jevreja Tuzle ukrcana na vozove smrti. Popis stanovništva iz 1949. godine otkrio je da ih je u gradu preživjelo samo 19.

Jedna od najmlađih žrtava tog tuzlanskog Holokausta bila je neustrašiva djevojčica koja se zvala Regina „Gina“ Herman. Tada 11-godišnjoj Gini, kao i mnogobrojnoj jevrejskoj djeci

široj Europe, djetinjstvo je od nevine dječije igre ubrzo postalo najgora noćna mora. Ginina herojska priča u Drugom svjetskom ratu počinje tokom jedne racije u kojoj su nacisti provalili u njenu kuću koja se tada nalazila kod Sokolskog doma. Nacisti su tom prilikom uhapsili i, ispostavilo se tako u konačnici, u smrt onim prethodno spomenutim vozovima poslali kompletnu njenu obitelj koju su činili otac sodadžija Vilko, majka Sofija i braća Moric i Miroslav. Igmom slučaja, mala Gina se tokom te racije nalazila u kući kod susjede Ane Jagić koja ju je potom tamo uspješno skrivala sve do oslobođenja Tuzle 1943. godine. Kada je grad napokon bio oslobođen, tada već 13-ogodišnja djevojčica Gina svoje skrovište odmah je zamijenila mjestom u sanitetu 27. istočnobosanske divizije NOVJ-a. Ovo je bio uistinu nevjerovatan herojski čin djevojčice koja se godinama skrivala u strahu od gotovo sigurne smrti. Tokom svog učešća u Narodnooslobodilačkom ratu, mala Gina je prošla kroz mnogobrojne ključne bitke širom istočne Bosne. Nažalost, SS-ovci su je uhapsili pokraj mjesta Trnove pred sami kraj rata na prostorima bivše Jugoslavije, odakle su je transportirali u logor Sajmište pokraj Beograda. Ovdje se toj maloj heroini ubrzo izgubio svaki trag.

Međutim, Tuzla nije zaboravila ovu djevojčicu koja je pokazala nevjerovatnu hrabrost tokom svog života. Jedna ulica u ovom gradu u kojem je rođena, koji ju je skrivao i kojeg je do zadnjeg daha branila nosi njeno ime - Gine Herman. Slava joj!

Damir Omerbegović,
Preuzeto: Prometej.ba

Izvor fotografije: rvtvk.ba

Istorija Jevreja Bosne i Hercegovine

nije nikada napisana. Do sada postoji samo nekoliko knjiga koje obrađuju ovu temu, ali nijedna nije cjelovita niti obuhvata sve vremenske periode. Ono što je dosada napisano dobra je podloga za dalje istraživanje, iako ostaju velike praznine u pojedinim vjekovima ili o pojedinim ličnostima, zajednicama i događajima. Činjenica je da se do danas nije utvrdio tačan datum dolaska Jevreja u Bosnu i Hercegovinu, iako izvjesni veoma cijenjeni istoričar kojeg svi citiraju M. Franco tvrdi da su prvi Jevreji stigli u Bosnu 1530. godine (a ne 1565. kao što mi tvrdimo) i da su prvi ukopi bili već 1545. godine. Nažalost ne navodi izvore ovih podataka, tako da je pred nama da potvrdimo ovu činjenicu.

Ovo je samo jedan primjer nečega što treba

dokazati, ali najvažnije je da se uradi opširno istraživanje koje bi kao rezultat imalo, ne samo knjigu i izložbu o Jevrejima Bosne i Hercegovine, već bi i pokazalo ulogu Jevreja u kulturnom, obrazovnom, privrednom, urbanističkom i industrijskom razvoju Bosne i Hercegovine.

Parafrazirajući izreku „Narod koji nema svoju historiju ne može imati ni svoju budućnost!“ ukazaćemo da istorija Jevreja, ona koju poznajemo, kao i ona još uvijek nezapisana, nosi u sebi kroz vjekove, određene specifične karakteristične za raseljene narode. Saznanja o ulozi i mjestu jevrejske kulture i tradicije u istoriji Bosne i Hercegovine je nedovoljno istraženo područje i zbog toga gotovo potpuno nepoznato ne samo široj javnosti u BiH već i istoričarima, sociolozima kulture kao i stručnjacima iz drugih oblasti. Ovo istraživanje će se orijentisati na prikupljanje, obradu i analizu postojećih podataka, registrovanje materijalnih spomenika ili mjesta na kojima su se nalazili, kao i lokaliteta na kojima su živjeli i/ili još uvijek žive Jevreji, bilježenjem i analizom novih spoznaja, formiranjem baze podataka i pisanjem registara imena, pojmova i lokacija.

Pozivamo vas zato da nam pomognete i da zajednički skupimo porodične fotografije, dokumente i sve ono što bi pomoglo da se na najbolji mogući način formira jedna sveobuhvatna dokumentacija o Jevrejima Bosne i Hercegovine.

Na taj način ćemo sistematizovati svu građu koja se nalazi u porodičnim arhivama, ali i u drugim arhivama, bibliotekama i muzejima širom regiona, ali i u Izraelu, Beču, Vašingtonu i Parizu...

Vaše dokumente možete skenirati ili slikati i poslati na nasu adresu:

Jevrejska opština Sarajevo,
71000 Sarajevo, Hamdije
Kreševljakovića 59/
sa naznakom za
„Dokumentacioni centar“ ili
na mail: taubereli@yahoo.com

ZAHVALJUJEMO VAM
SE NA POMOĆI I SARADNJI

19th c. SEPHARDIC FAMILY, BOSNIA

DJELIĆ ZABORAVLJENE PROŠLOSTI: Židovi u Bugojnu

U Sarajevu je prije Drugog svjetskog rata živjelo oko 12.500 Židova, što je činilo 16% stanovništva grada. U ostatku Bosne i Hercegovine bilo ih je još nekoliko tisuća, među kojima su i Židovi Bugojna

U kompleksu memorijalnog centra Yad Vashem, posvećenog žrtvama holokausta, nalazi se i tzv. Dolina zajednica. Taj spomenički kompleks iskopan je u stijeni te su od dijela kamenih ploča iz kamenoloma, povezanih u labirint prostorija, simbolički predstavljene židovske općine koje su se suočile sa strahotom genocida. Preko pet tisuća židovskih zajednica desetkovano je u holokastu, a imena tih zajednica ugravirana su na 107 zidova. (Prema podacima iz *Yad Vashema*, na prostoru tzv. NDH živjelo je oko 40 tisuća Židova, manje od četvrtine ih je preživjelo ustaški režim.) Jedna prostorija s nekoliko zidova posvećena je židovskim općinama u bivšoj Jugoslaviji, a na jednom zidu popisane su židovske općine u BiH. Tako čitamo da su prije Drugog svjetskog rata židovske općine postojale u Bihaću, Sanskom Mostu, Derventi, Travniku, Doboju, Banjoj Luci, Zavidovićima, Zvorniku, Tuzli, Vlasenici, Brčkom, Bijeljini, Zenici, Visokom, Žepču, Višegradu, Sarajevu i Mostaru. (Iz većine ovih općina ustaški režim je genocidom iskorijenio Židove. Strahote okrutnosti toga režima našle su svoje mjesto u yadvašemskom mozaiku nepojmljivog užasa i strahote ljudskog zla s jedne strane, te beskrajne patnje i stradanja nevinih ljudi s druge strane.)

Međutim, Židovi su živjeli i u drugim gradovima i mjestima Bosne i Hercegovine, kao primjerice u Bugojnu gdje su bezuspješno pokušavali osnovati svoju općinu. O tome postoji nekoliko podataka na informacijskoj ploči na ulazu u židovsko groblje u Bugojnu koje postoji od 1896. godine.

Prema jednom dokumentu Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu iz 1896. godine, a koji se odnosi na Židove Bugojna, doznajemo da Židovi Bugojna mole Zemaljsku vladu da im dodjeli dozvolu za osnivanje

IZVOR FOTOGRAFIJE:
PROMETEJ.BA

kako u dokumentu stoji, „jedne samostalne izraelske općine u Bugojnu mada oni pripadaju židovskoj općini u Travniku i redovno plaćaju prinose“. Dalje u dokumentu se obrazlaže, kako bi u slučaju odobrenja osnivanja ove općine dohodci za novoosnovanu općinu i dalje bili redovni i dobrovoljni za svakog člana, a koji bi iznosio 25 forinti mjesečno, kao i „dohodci za tzv. Ahorru“. Iz ovih dohodaka plaćalo bi se jedino vjero-zakonskom učitelju mjesečno 16 forinti, a koji će ujedno biti i „čatac“ (Vorbeter) i „mesar“ (Schlachter). Ostatak novca uložio bi se u novčani zavod da bi imali ušteđevinu za izgradnju „hrama i bogomoljnice“, jer vjersku službu (obred) vrše u prostoriji kuće Avrama Saloma, koji se obavezao da će dati na raspolaganje jednu sobu u svom vlastitom stanu sve do trenutka izgradnje templa (hrama).

U 1896. godini Židovi Bugojna su pokušali dobiti i dozvolu za otvaranje židovskog groblja u Bugojnu, pošto su svoje mrtve morali sahranjivati u Travniku, a time su bili izloženi većim izdacima i neprijatnostima prilikom transportiranja. U dokumentu koji je bio naslovljen na Zemaljsku vladu u Sarajevu stoji da bi u slučaju da Zemaljska vlada odobri izgradnju židovskog groblja u Bugojnu, Ludvig Grof, jedan od bogatijih Židova grada Bugojna poklonio za izgradnju

groblja svoje zemljište u srezu Bugojno i to parcelu 517/2 katastarske općine Bugojno u površini 1 dulum i 41 m².

U potpisu ovoga dokumenta za starješine izabrana gospoda su: predsjednik Avram Salom, zamjenik Ludvig Grof, blagajnik Mordo S. Atias, a članovi Odbora su Samuel Baruh i Heim S. Atias.

Prema jednom drugom dokumentu, koji se, također, odnosi na podatke o Židovima bugojanskog sreza, doznajemo o broju židovskih porodica u Bugojnu, Donjem Vakufu, Kupresu i Duvnu. U Bugojnu je, prema tom dokumentu, 1896. godine živjelo ukupno 19 obitelji sa 67 članova od čega su se 4 obitelji naselile dolaskom austrougarske uprave u Bosnu i Hercegovinu. U slučaju osnivanja Židovske općine u Bugojnu, općini bi pristupile i 2 obitelji iz Županjske (Duvna), 2 obitelji sa 13 članova iz Donjeg Vakufa i 1 obitelj sa 3 člana iz Kupresa, pa bi ukupan broj članova Židovske općine u Bugojnu bio 90. Na osnovu građe sa kojom raspoložemo u periodu od 1896. do 1905. godine nije došlo do osnivanja Židovske općine u Bugojnu.

U 1905. godini novoizabrani Odbor od 4 člana, u koji su ušli Ludvig Grof, Isidor Attias, Herman Sprung i Samuel Baruch, nastavio je rad na osnivanju Židovske općine u Bugojnu. U dokumentu koji je naslovljen Zemaljskoj vladi u Sarajevu Odbor šalje 4 primjerka pravila Židovske općine u Bugojnu na odobrenje, što bi značilo da se sam čin priznavanja i osnivanja ove općine bliži kraju. Nažalost, pravila Židovske općine u Bugojnu u ovom dokumentu nedostaju, ali iz priloženog akta vidi se da su poslana. U priloženom aktu se također naglašava da su prinosi općine veoma mali i da iznose samo 55 kruna mjesečno, ali se vjeruje u slučaju osnivanja općine da će se općina moći održavati, jer članovi prilikom praznika uplaćuju pristojne sume. Dosta lijepe priloge dobit će i od prodaje sjedišta za vrijeme velikih praznika, jer općina u 1905. godini već broji preko 100 duša.

U aktu se naglašava da Židovi Bugojna misle vremenom osnovati i školu.

Jedan kratak izvještaj sreskog ureda u Bugojnu iz 1912. godine, koji se podnosi okružnoj oblasti u Travniku, daje podatke da u Bugojnu ne postoji organizirana općina niti „sefardskog niti mađarskog rituala“. Međutim, sreskom uredu je poznato da Židovi u Bugojnu imaju bogomolju i groblje koje koriste i „Austrijanci, Mađari i domaći“ i koji dakle čine jednu zajedničku općinu, koja nije registrirana, ali koju ipak vodi jedan predsjednik kojeg biraju između sebe na godinu dana. Za 1912. godinu, kako stoji u aktu, na tom položaju je bio Isidor Baruch. Na osnovu ovog akta može se zaključiti da su Židovi Bugojna u periodu 1896 – 1912. godine uspjeli ostvariti neke od svojih zahtjeva, prije svega dobili su svoju bogomolju, groblje i općinu, koja istina nije bila organizirana, ali su zajednički istupali u svim svojim zahtjevima. Ono što bi se posebno trebalo naglasiti je činjenica da su Židovi Sefardi i Aškenazi (u Bugojnu su dolaskom austro-ugarske uprave naseljene 4 obitelji Aškenaza sa 13 članova) u Bugojnu bili organizirani u jednoj zajednici te zajednički koristili bogomolju i groblje.

Pripremio: **Jozo ŠARČEVIĆ**
Preuzeto: **Prometej.ba**

Sarajevski Purim

23 JULA, 2020

GROBNO MJESTO HAM-RIBI MOŠE
DANONA U KRAJŠINI KOD STOČA

Purim je jevrejski praznik koji datira od 5. stoljeća stare ere. To je praznik povodom kojeg se slavi spasenje Jevreja u tadašnjem Ahamenidskom carstvu.

Za vrijeme vladavine cara Ahašveroša¹ u Susi, prijestolnici Ahamenidskog carstva u periodu od 485. do 464. godine je vladao i njegov veliki vezir Haman. Pomenuti vezir je ušao u sukob sa Mordehajem, očuhom careve supruge Ester, kada mu se Mordehaj nije želio pokloniti. Izrevoltiran tim događajem Haman je oklevetao Mordehaja i Jevreje u carstvu, kazavši kako su neposlušni i kako se žele pobuniti te je zatražio dozvolu da u to ime organizuje vješanje Mordehaja i uništenje svih Jevreja u carstvu.

Careva supruga Ester, pogođena ovim odlukama, odlučila je sljedeća tri dana provesti u postu i molitvi, te se potom obratiti caru za vrijeme večere. Iako nepozvana, pojavila se na carevoj večeri na kojoj je prisustvovao i sam

¹ Car Ahašveroš je gotovo sigurno bio car Kserks I, te je historijski kontekst ovog događaja jako dosljedan.

Haman. Pridruživši se večeri, ona je caru kazala kako Haman želi da uništi Jevreje, te kako je i ona sama Jevrejka. Car, već u godinama, vidno potresen napusti večeru kako bi razmislio i donio odluku. Tokom careva odsustva, Haman je preklinjao Ester da ga poštedi, međutim, Ahašveroš ušavši u prostoriju ugleda Hamana kako preklinje Ester, te je to protumačio kao Hamanov napad na Ester. Tom prilikom car naredi da se Haman objesi na vješalima spremnim za Mordehaja. Nakon ovog događaja, Jevreji u carstvu su bili spašeni, a Mordehaj je dobio poziciju velikog vezira koju je ranije obnašao Haman.

O ovome događaju svjedoči *Knjiga o Esteri*, a u jevrejskom svijetu se ovaj događaj slavi jako radosno, te je za njega vezan niz običaja koji se rado ispunjavaju u svim jevrejskim zajednicama širom svijeta. Tokom Purima se čita pomenuta *Knjiga o Esteri*, organizuju se zabave, karnevali, pjevaju se pjesme, djeca prave svoje maškare, a svima je posebno omiljena aškenaska poslastica koja se priprema povodom Purima i zove Hamanovo uho, odnosno Hamantaš.

Osim ovoga Purima, postoji niz drugih lokalnih Purima, kao što su Purim Frankfurta iz 1615. godine, Kaira iz 1524. godine, Beograda iz 1822. godine, te niz drugih. Međutim, da li ste znali za *Sarajevski Purim*?

Sarajevski Purim ili *Purim di Saraj* je nastao u oktobru 1819. godine kada je spašeno deset uglednih Jevreja Sarajeva na čelu sa Rav Mošom Danonom². Događaj je počeo tako što je bosanski valija Ruždi paša po ugledu na Hamana želio da uništi Jevreje. Razlog tomu leži u činjenici da su određeni derviši oklevetali Jevreje, te su ih optužili za smrt jednog derviša, konvertita sa judeizma, po imenu derviš Ahmed.

² Rav Moše Danon je bio jedan od najpoznatijih sarajevskih rabina. Izučavao je kabal, te je stekao zavidnu oštroumnost, što je dovelo do toga da su mu se Jevreji obraćali za savjete vjerske, zdravstvene ili sudske prirode. Danas o njemu svjedoči spomenik u blizini Stoca koji je podignut na mjestu na kojem je umro prilikom svog hodčašća u Jeruzalem. Pjesme kojim se veliča Bog ili koje podstiču na održavanje Njegovih zapovijesti

Priča počinje tako što čovjek, tada poznat kao Moše Havijo, na sav glas na ulici reče da mu se u snu javio poslanik Muhamed a.s. koji mu je rekao da pređe na islam. Navedeni Moše Havijo je u svojoj zajednici bio poznat kao zao čovjek prezren među Jevrejima. Prešavši na islam, Moše Havijo uzima ime Ahmed, te se pridružuje derviškom redu. Nemajući mira, derviš Ahmed je otišao do Derviš paše u Travniku, tražeći od njega da Jevrejima nametne veliki porez, te da ih počne mučiti. Derviš paša ga je saslušao, međutim odlučio je da provjeri tog čovjeka koji mu je predložio takvo nešto. Paša saznajući o kakvom se čovjeku radi, naredi da se derviš Ahmed pogubi. Poslije toga, Derviš paša je bio pozvan u Carigrad, a na njegovo mjesto je došao Ruždi paša koji je bio pripadnik utjecajnog derviškog reda. Travnički derviši saznajući za to, rekoše novom paši da su Jevreji krivi za smrt derviša Ahmeda, te su tražili osvetu za njega. Ruždi paša je obećao dervišima da će to biti učinjeno prije nego što se oni mogu nadati.

Ruždi paša kada je došao u Sarajevo, naredio je da se tom prilikom zatoče najugledniji Jevreji grada, a među njima i Rav Moše Danon. Iako ogorčen na Jevreje, paša je ponudio otkupninu od 50 000 groša, što je kasnije poraslo na svotu od čak 500 000 groša. Kada su Jevreji shvatili da cijela zajednica ne može skupiti ni polovinu kada bi sav imetak rasprodali, postade jako tužni, a određeni broj se okrenuo molitvi i postu. Tom prilikom ugledni Jevrej po imenu Rafael Alevi je počeo skupljati pomoć od stanovnika Sarajeva koji nisu Jevreji, odnosno najviše od muslimana. Saznavši za Ruždi pašinu odluku Ahmed Bajraktar koji je bio ogorčen na tu nepravdu je pozvao narod na prosvjed protiv Ruždi paše, rekavši tom prilikom da je za namjesnika postavljen zao čovjek i da se narod treba braniti.

Predvođeni Ahmedom Bajraktarem Bjelavskim, stanovnici Sarajeva su se okupili pred pašinim dvorom u kojem je čuvao uglednike i Rav Mošu Danona. Ahmed Bajraktar je otišao pred Ruždi pašu da mu saopšti razlog njihovog okupljanja, a paša razjaren naredi da se Jevreji pogube jedan po jedan, na što se okupljeni narod jako razbjjesnio, te počese provaljivati u dvor. Dželat koji je bio odgovoran da smakne optužene u strahu je spustio sablju prije nego što je počeo izvršavati naredbu. Kasnije su Jevreji oslobođeni, a Ruždi paša je bio uhvaćen i vezan. Umjesto njega je Ahmed Bajraktar preuzeo upravljanje, te je obavijestio sultana o Ruždi pašinom nedjelju. Ruždi paša je nakon ovog događaja pogubljen u Carigradu, a Bosna je dobila novog pašu. Historijski izvori govore o broju od tri hiljade stanovnika Sarajeva koji su došli da se pobune protiv Ruždi paše.

Ovaj događaj nam svjedoči o jedinstvu stanovnika Sarajeva, te o njihovoj zajedničkoj borbi protiv zlih namjesnika. Kako se navodi, prilikom oslobađanja Jevreja, Ahmed Bajraktar je izjavio da su oni (muslimani) došli da ih oslobode i odvrte zlo koje se spremalo tada na njihovu

MAZHAR – PETICIJA UGLEDNIH SARAJLIJA O ZULUMIMA RUŽDI-PAŠE UPUĆEN PORTI U ISTAMBUL

glavu, jer bi se i muslimanima kasnije isto to dogodilo. Pošto je tada bila subota (jevrejski sveti dan), Ahmed paša je rekao Jevrejima da idu i da slave svog Boga jer ih je očuvao od propasti i odbranio od zla.

Iako je od ovog događaja prošlo više od dvjesto godina, ipak je ostala prisutna tradicija obilježavanja sarajevskog Purima. Prema riječima hazana ašenaske sinagoge u Sarajevu, Igora Kožemjakina, Sarajevski Purim se obilježava na način da se prije redovnih molitava obično pjevaju posebni *pijutim*³ kojima se slavio Bog koji spase rav Danona i ostale sarajevske jevrejske prvake iz ruku zlog Ruždi paše. On navodi da se zatim čita kratki *kadiš*⁴ prije uvodnih blagoslova za molitvu Šema Israel koja se na ovaj praznik izvodi u posebnoj melodiji.

„Sve dok Moše ben Rafael Atijas, poznatiji kao Zeki efendi Rafailović nije sastavio čuvenu sarajevsku megilu (Megila di Saraj) u većini porodica ovaj se događaj prepričavao po sjećanju“, navodi Kožemjakin, te dodaje

Nastavak na strani 18. →

³ Kratka liturgijska formula na aramejskom jeziku za koju se vjeruje da je nastala u ranom gaonskom periodu.

⁴ Molitva za mrtve

Redakcija Jevrejskog glasa došla je ljubaznošću gospođe Silvije Perije u posjed pisma upućenog Flory Jagodi koje objavljujemo u izvornoj verziji.

Redakcija

Postovani,

Drago mi je da je moja priča stigla u Vase ruke I da ce imati priliku da bude objavljena na stranicama Vaseg lista.

Napisala sam je ovog proljeca dok sam sa grupom zena BOSNAWA ON spremala vece o sevdalinki, ali radi virusa vece nije održano u Gradskoj biblioteci niti sam mogla posjetiti gdu Flory Jagodu, niti rodni grad Sarajevo.

Zelim Vam mnogo uspjeha u radu sa zeljom da clanak mogu procitati djeca gde Jagode I da do mene nekako stigne primjerak Vaseg lista.

Srdacan pozdrav
Silvija Perija

PS. Ovo je e-mail mog supruga
Nasa adresa je
207 DINISON CRES., KITHENER,
ON, N2E2S6, CANADA

Čuvari plamena

"Kradem ti se u večeri,
u večeri pod pendulom
da ti bacim struk zumbula
da ti cvijet protvorim
koliko te silno ljubim
mrijem, dušo, za tobom" ...

Sevdah, - turska riječ za LJUBAV

Sevdalinka - ljubavna pjesma, zanosna, strasna, melanholičnog prizvuka, pjevana, uz saz, šargiju, tamburu, def, nastala pod uticajima svih ovih koji dolaze, protiču i oduku it druge nam Bosne i Hercegovine.

Ispričaći vam dvije kratke priče o sevdalinki. Priča prva teče ovako. Flory Jagoda je rođena u Sarajevu, u Dec. '23. kao Flory Altaras. Odrasla je u Vlasenici. U školi je učila, pjevala i svirala sevdalinke, ljubavne narodne pjesme na bosanskom jeziku, a kad bi pristala kući prag njena NONA, ni je učila govoriti LADINO, jezik njenih predaka, Sefardskih Jevreja. Oni bijahu protjerani iz Andaluzije, iz Španije, krajem XV stoljeća i našli su utočište u Bosni. Nona je svirala tamburu, pjevala sefardske balade i sa unucima govorila samo na LADINO jeziku. Uvijek je sve počinjalo i završavalo se pjesmom.

Početak II svj. rata Flory natiče u Zagreb, gdje uz srednju pokata i muzičku spolu učiti svirati harmoniku. Ta mala HONNER bijela harmonika je i spašava sviraču je u vozu do Splita i sklanjajući se kao

izbjeglica na otoku Korčuli prve dvije godine rata. Dalje bježi u Italiju, upoznaje američkog vojnika, udaje se i odlazi u Ameriku, gdje i danas živi.

U vihoru rata u Vlasenici je stradala njena Nona i svih 42 člana njene porodice Altaras.

Ali, Flory Jagoda je našla snage da nastavi da svira harmoniku, da uči svirati gitaru i tamburu, da njeguje LADINO jezik sa svoje četvero djece. Ona je nastavila misiju njene NONE. Opet se čula sevdalinka i sefardska balada u njenom Domu, na pozornicama i školama širom Amerike, nastupajući zajedno sa djecom svojom. Poznaju je kao ČUVARA PLAMENA do dana današnjeg. Snimila je 4 albuma pjesama. Posljednji je nazvala "ARVOLIKO" - malo drvo po drvetu koje je posadila u Vlasenici, prilikom posljednje njene posjete rodnom kraju, 2014, na mjestu masovne pogibije njene cijele porodice. Tad je nastala i njena tužna balada TODOSI HOR - "Svi su otišli".

Druge priča isto počinje u Sarajevu, gdje sam rodem u muzičkoj porodici. Učila sam svirati malu bijelu HONNER harmoniku i pjevati sa tatom i njegovom gitarom, a poslije sa milom kećeri. Svirali smo serenade, sevdalinke, klasičnu muziku... Ratne strahote '91. skamenile pjesme na našim usnama i prekriše nas tuže i usahnule naše duše.

'94. smo ostavili rodni grad, grobove najmilijih, polomljene instrumente i zvonje. Ali, dolaskom u Kanadu javi se neki prkos i želja i nada da će sve lakše i brže zacjeliti ako opet počnemo svirati.

Dobismo na dar harmoniku i gitaru, i počeli učiti svirati tamburu, da sačuva uspomenu na pok. dedu koji je vodio tamburaše u dakuju i svirao "prvi prim". Opet se čuje ječaj melanholične sevdalinke: Benbeša, žute duže, Kradem ti se ...

Postadosmo i mi, poput Flory Jagode, ČUVARI PLAMENA. Neka tako ostane uvijek, neka taj plamen gori, ta želja da sačuvamo bosanski jezik, običaje, pjesmu, u nama, vama, u djeci našoj i djeci naše djece.

Istovjerno se ponovila nakon 50 godina, i tako uvijek biva, zar ne!

Stoljećima su Sefardski Jevreji čvali i nosili sa sobom ključeve svojih napuštenih domova, u nadi da će se jednom vratiti u Andaluziju odakle bijahu protjerani.

Naši ključevi iz Bosne nisu izgubjeni ako se iz naših novih domova često čuje žalboni uzdah SEVDALINKE.

Preda mnom su dva puta. Prvi je posjeta rodbini i obilazak grobova u Bosni.

A drugi je put u Atlantik, da se devedeset petogodišnjom starijom Flory Jagodom odsiram i otpjevam nekoliko sevdalinki.

Pa neka i suze poteku.

Silvija Perija

MOŠE BEN RAFAEL ATIJAS, POZNATIJI
KAO ZEKI EFENDI RAFAILOVIĆ

da se ustalio običaj da se na Hag aasirim⁵ nakon večernje molitve čita sarajevska megila koja opisuje cijeli događaj.

Naposlijetku se hazan osvrnuo i na značaj ovog događaja za Jevrejsku zajednicu u Sarajevu, te navodi: „Za sarajevsku jevrejsku zajednicu ovaj praznik ima veliki značaj jer pored samog veličanja Boga za djela učinjena haham-bašiju Danonu mi se sjećamo i dobrih djela naših sugrađana koji su stali u odbranu života i časti jevrejskih prvaka. Ovim praznikom se takođe podsjećamo na važnost zalaganja ljudi različitih vjera jednih za druge i zajedničkog življenja kao načina života u raznolikim društvima kao što je naše.“

Kada dođe vrijeme Purima, Sefardima se čestita tako što se kaže *Purim lesimha*, a Aškenazima *Purim sameah*. Ipak, ako želimo čestitati na ladinu, onda se kaže *Buen Purim*. Četvrti dan mjeseca hešvana se obilježava kao dan spasenja sarajevskih Jevreja, a godine 2020. ovaj dan pada na 22. oktobar.

Autor teksta: **Emir KARIĆ**

UČEŠĆE JEVREJA U CRVENOJ ARMIJI JEVREJI GENERALI I HEROJI SOVJETSKOG SAVEZA

Jevreji u Rusiji su predstavljali veliku religijsku dijasporu. Na ogromnim teritorijama ruske imperije u jednom trenutku živjela je najveća populacija Jevreja u svijetu. Prisustvo Jevreja u evropskom dijelu Rusije može se pratiti od 7. do 14. vijeka. Dokazi o prisustvu jevrejskog naroda u moskovskoj Rusiji prvi put su dokumentovani u hronikama iz 1471. g. Krajem 19. i početkom 20. vijeka Rusko carstvo je imalo, ne samo najveću jevrejsku populaciju na svijetu, već i većinu svjetskih Jevreja koji su živjeli unutar njenih granica. Godine 1897. (prema popisu) ukupnu jevrejsku populaciju činilo je 5,189.401 osoba oba pola, odnosno - 4,13% od ukupnog stanovništva. Najveća grupa među ruskim Jevrejima su Aškenazi, ali zajednica uključuje značajan broj i drugih grupa iz jevrejske dijaspore: Gorske Jevreje, Sefarde, Krimске Jevreje, Karaite, Buharske Jevreje i Gruzijske Jevreje.

U toku Prvog svjetskog rata, februarske i oktobarske revolucije te ruskog građanskog rata, stvoreni su socijalni poremećaji koji su doveli do antisemitizma. Oko 150.000 Jevreja ubijeno je u pogromima 1918 – 1922. g. od kojih 125.000 u Ukrajini i 25.000 u Bjelorusiji. Pogrome su uglavnom činile antikomunističke snage. Nakon kratkog perioda konfuzije, Sovjeti su počeli da hapse prvo pojedince, a onda su raspustili i neke vojne jedinice čiji su ljudi napadali i ubijali Jevreje. Jevreji su generalno smatrali da je Crvena armija jedina sila koja je bila sposobna i spremna da ih brani.

Crvena armija je skraćeno ime za Crvenu armiju radnika i seljaka (Raboče krestijanskaja armija) koju su stvorili boljševici tokom ruskog građanskog rata 1918.

g. Crvena armija je postala armija SSSR-a nakon njegovog uspostavljanja. 23. februar 1918. postao je važan nacionalni praznik u SSSR-u, kasnije je slavljen kao dan Sovjetske armije, a sada se slavi kao Dan branilaca domovine.

Osnivač Crvene armije je bio Lav Trocki (Lev Davidovič Bronštejn) 1879-1940. i nosio je titulu Narodni komesar vojnih i mornaričkih poslova.

Važno je napomenuti da je 450.000 jevrejskih vojnika služilo u ruskoj vojsci tokom Prvog svjetskog rata i borilo se rame uz rame sa svojim slavenskim saborcima.

Tokom 1930 -tih godina mnogi Jevreji su bili na visokim položajima u komandama Crvene armije. Tokom Drugog svjetskog rata procijenjeno je da je 500.000 boraca Jevreja bilo u Crvenoj armiji, od kojih je 200.000 poginulo u borbama. Oko 160.000 je bilo nosilaca ordena i drugih odličja, a više od stotinu je dobilo činove generala Crvene armije. Preko 150 je bilo proglašeno herojima Sovjetskog Saveza što je tada bila najveće priznanje u zemlji. Nabrojaću neke od najpoznatijih:

Lev Mihailovič Dovator, general major i heroj Sovjetskog Saveza (7. februar 1903 – 19. decembar 1941.), bio je načelnik štaba 36. konjičke divizije Crvene armije. Odigrao je ključnu ulogu u odbrani Moskve u augustu 1941. 11. septembra, 1941. unaprijeđen je u čin general majora. Poginuo je u bitci kod Perivoja ruže 19.12.1941. Dobio je i Orden Lenjina.

Jakov Grigorjevič Kreizer (4.11.1905. Varonjež – 29.11.1969. Moskva). Njegov djed je bio kantonalni vojnik u ruskoj carskoj vojsci. Kreizer je stupio u Crvenu armiju 1921. g. a u školu za pješadijske oficire je primljen u Varonježu 1923. 1931. je završio Višu oficirsku školu „VISTREL“, a 1941. elitnu vojnu akademiju „FRUNZE“. U martu 1941. postavljen je za komandanta Prve moskovske motorizovane divizije. U julu 1941. Kreizer je postao prvi general Crvene armije koji je zaustavio njemačke motorizovane trupe koje su htjele da zauzmu Moskvu, a kojima je komandovao Hajnc Guderijan koji je tada smatran najboljim komandantom oklopnih snaga na svijetu. U bitci kod Borisova je Guderijan imao superiorne oklopne jedinice koje je Kreizer uništio i to više od 1000 vojnika i nekoliko desetina tenkova kao i 12 najmodernijih

njemačkih aviona i time srušio mit o nepobjedivosti njemačke armije (Vermahta). Kasnije je pobijedio i Fon Majnštajna. Kreizer je tada postao general potpukovnik i komandovao je 51. armijom. Kasnije je unaprijeđen u general pukovnika. Bio je i dva puta ranjen. Nakon Drugog svjetskog rata bio je komandant nekoliko vojnih oblasti SSSR-a i na kraju komandant grupe armija na Dalekom istoku. Dobio je i čin generala armije te bio jedini Jevrej koji je dobio taj čin nakon velike čistke. Bio je dvostruki heroj Sovjetskog Saveza.

David Abramovič Dragunski (15.02.1910. Svjatsk – 1992. Moskva). Nakon škole u Novozibkovu, postao je građevinski radnik. 1931. je bio član Komunističke partije Sovjetskog Saveza, a u Crvenu armiju stupio 1933. Te iste godine komandovao je pješadijskom četom na jezeru Khasan i odlikovan je Ordenom crvene zastave. Za vrijeme Drugog svjetskog rata bio je prvo komandant tenkovskog bataljona, a 1943. komandant 55. gardijske tenkovske brigade, treće gardijske tenkovske armije. Od 1961-1966. bio je komandant 7. gardijske armije. Bio je dvostruki heroj Sovjetskog Saveza, nosilac dva Ordena Lenjina i mnogih drugih odlikovanja te se smatra jednim od najodlikovanijih oficira Crvene armije. Bio je i političar.

Ivan Danilovič Černjahovski (29.06.1906. Umanj – Čerkaska oblast Ukrajine – 18.02.1945. Meljšak - danas Pieniežno, Poljska). Bio je komandant 60. armije koja se borila kod Varonježa i Kurdska, a zatim komandant 3. bjeloruskog fronta koji je oslobodio Bjelorusiju i zauzeo Istočnu Prusku. Černjahovski je bio najmlađi komandant fronta u Crvenoj armiji, general armije i dvostruki heroj Sovjetskog Saveza. Bio je i nosilac mnogih odlikovanja i ordena. Po nekim autorima Staljin je potpisao ukaz o napredovanju Černjahovskog u zvanje Maršala Sovjetskog Saveza, neposredno prije njegove pogibije.

Vjeruje se da je više od dva miliona sovjetskih Jevreja umrlo i poginulo u Holokaustu tokom Drugog svjetskog rata i na teritorijama okupiranim od nacista.

Mr Kamhi DAVID, red. prof.
Sarajevskog Univerziteta, u penziji

⁵ Hag aasirim je praznik sužnjih, te još jedan naziv za Sarajevski Purim

Rachel Adler

JEVREJ KOJEG NEMA: Halaha i Jevrejska žena

Nije neobično da se Jevrejke koje su posvećene religiji, kao takve nelagodno osjećaju u svom položaju. Kako bi umanjili naše sumnje, rabini su razradili svoje fraze o uzvišenosti majčinstva, o veličanstvenosti čina porađanja i o tome kako je skromnost kruna svake jevrejske žene. Sve smo to već čuli. Međutim, takve odgovore nisam mogla prihvatiti iz dva razloga. Prije svega, isti ti odgovori nisu bili u stanju prihvatiti mene kao individuu. Oni su samo iznosili rigidne stereotipe koji su pokušavali da me definiraju a ustvari su samo ograničavali prostor u kojem bih se mogla razvijati i rasti. Tradicionalni se učenjaci slažu da sve filozofije judaizma moraju započeti preispitivanjem jevrejskog zakona - Halahe, budući da Halaha postavlja norme po kojima bismo se trebali ponašati. Ali nesumnjivo je to da su stavovi koji su kod nas najdublje ukorijenjeni zapravo oni stavovi kojih se držimo radi ustaljenih navika.

RACHEL ADLER

Ipak, učitelji ne vode halahičke diskusije o statusu žena - barem ne sa ženama. Umjesto toga, oni nude liričke interpretacije odabranih Midrašima i Agadota koji, koliko god obzirni bili, zapravo ne govore o tome kako bi se, po jevrejskim zakonima, muškarci trebali odnositi prema ženama. Mišljenja sam da je o tome svakako potrebno diskutovati ukoliko želimo za sebe izgraditi vjeru koja se ne temelji na neznanju i samoobmani. Zbog toga bih željela iznijeti neke hipoteze o istoriji i prirodi 'Problema žene' u Halachi.

U suštini naš problem proizlazi iz činjenice da nas u jevrejskom zakonu i praksi posmatraju kao periferne Jevreje. Ta kategorija u koju smo generalno smještene svodi se na žene, djecu i kanaanske robove.

Pripadnici ove kategorije izuzeti su od redovnih pozitivnih zapovijedi.¹

Te zapovijedi uključivale bi slušanje zvuka šofara na Roš Hašana, objedovanje u Suka, obavljanje molitve sa lulavom, obavljanje tri dnevne molitve, nošenje talita i tefilina i izgovaranje molitve Šema.² Drugim riječima, pripadnici ove kategorije su "izuzeti" iz većine pozitivnih

simbola koji za Jevreje muškog spola služe kao posvećenje njihovog vremena, posvećenje njihovog fizičkog bića i koji utvrđuju njihov mit i filozofiju.

Budući da su većina micvot koja nisu vremenski uvjetovana zapravo sadržana u zabranjujućim zapovijedima, te uzimajući u obzir da su ih žene, djeca i robovi dužni poštivati, slijedi da je za pripadnike ove kategorije glavna karakteristika njihovog judaizma zapravo negacija, a ne afirmacija.³ Oni dakle ne smiju jesti hranu koja nije košer, narušavati šabat, jesti hamec tokom Pesaha moraju postiti na dane posta, ne smiju krasti, ubiti ili počiniti preljub. Svakako se doima da je kredibilitet žena, djece i robova u jevrejskom zakonu ograničen, a na to ukazuje i činjenica da je njihovo svjedočenje na jevrejskom sudu nedopustivo.⁴ Minjan - osnovna jedinica židovske zajednice - ih isključuje implicirajući pretpostavku da se zajednica sastoji od Jevreja muškog spola kojima su oni puki sporedni čimbenik. Za njih, dozvoljeno učenje Tore svodi se isključivo na aspekt "njihovih" zapovijedi. Čak se vodi i rasprava da li im je uopšte dopušteno upuštati se u dublje izučavanje Tore.⁵

Sve pojedince u ovoj tročlanoj kategoriji okarakterizirali smo kao periferne Jevreje. Djeca, ako su muška, također su zapravo punopravni Jevreji *in potentio*. Kad postanu slobodni, muški kanaanski robovi također se smatraju punopravnim Jevrejima koji su dužni ispunjavati sve micvot i koji se ubrajaju u minjan.⁶ Čak i robovi obavljaju brit mila, zavjet obrezivanja, taj centralni simbol judaizma iz kojeg su žene anatomski isključene. Tačno je da se u jevrejskom zakonu žene nešto više poštuju od robova, ali tu prednost nadmašuje činjenica da samo žene nikada ne mogu odrasti, biti oslobođene ili na bilo koji drugi način napustiti navedenu kategoriju. Dakle, periferni Jevrej nije obavezan, a katkad mu je i izričito zabranjeno, da učestvuje u radnjama i simbolikama koje su žila kucavica jedne vjerske zajednice, ali obaveza čuvanja svih zabranjujućih zapovijedi je od suštinske važnosti, jer iako mu se ne može dozvoliti da u potpunosti učestvuje u životu jevrejskog naroda, ne može mu se dopustiti niti da ga potkopava.

Biti periferni Jevrej znači da su vas obrazovali

- ³ Masehet Kidušin 29a
- ⁴ Masehet Šavuot 30a, također pogledati Masehet Roš Hašana 22a
- ⁵ Masehet Sota 20a
- ⁶ Treba priznati da su robovi kanaanci bivali oslobođeni samo ako bi se time postigla neka micva. Klasični slučaj se nalazi u Masehet Gitin 38b, kada se rabin Eliezer oslobodio svog roba kako bi se ispunio minjan.

i odgojili za periferne obaveze. To je ono što ja smatram da se dogodilo jevrejskoj ženi. Njezine glavne mitzvot doprinose jačanju zajednice i porodice, ali oni ne njeguju odnos između pojedinca i Boga. Žena čuva košer jer i ona i njena porodica moraju imati košer hranu. Ona pali svijeće za šabat da bi u kući bilo svjetla, a time i mira. Ona ide u mikve da bi njen muž mogao imati odnose s njom, kako bi rađala djecu, tako da bi on preko nje mogao ispuniti isključivo mušku micvu stvaranja potomstva.⁷

Unutar ovih tijesnih okvira bilo je sjajnih i čestitih žena, ali cadkaniot (žene pravednice) u nekoliko aspekata nisu slične cadikima, pravednicima muškarcima. Beruria, učena supruga rabina Meira, talmudskog mudraca, i nekoliko izuzetnih žena poput nje izašle su izvan granica nametnute ženske uloge, ali legenda kaže da je Beruria doživjela tragičan kraj, implicirajući da je njezin grijeh izravni rezultat njene "abnormalne" učenosti.⁸ U jevrejskoj istoriji ne postoji kontinuirana tradicija učenih žena. Umjesto toga, postoje mnoge cadkaniot, neke imenovane neke neimenovane, koje su sve redom bile pobožne i čedne, čineći mnoštvo milosrđa i, u mnogim slučajevima su i izdržavale svoje porodice. Nasuprot tome, postoje nebrojeni zapisi o cadikima, neki od njih bili su racionalisti, neki mističari, neki radosnici, neki isposnici, pjevači, plesači, pjesnici, halahisti, a svi su pred Bogom služili sobom, jedinstvenim, neponovljivim sobom.

Kako to da se cadikim predstavljaju kao individue, dok se cadekaniot generalizuju? Navela bih dva razloga. Prije svega, micvot koje čine cadkaniot uglavnom su usmjerene ka služenju drugima. Žena je cadkanit u onoj mjeri u kojoj se žrtvuje kako bi drugi mogli doživjeti duhovno prosvjetljenje. Kod nje jednostavno ne postoji taj osjećaj pokušaja kultiviranja vlastite religioznosti izgrađene od sastojaka svoje jedinstvene ličnosti. Model za cadekanit je Rahel, supruga rabina Akive, koja je prodala svoju kosu i otpratila muža na studije koje su trajale dvadeset i četiri godine dok je ona sama ostala bez osnovnih sredstava za život; ili supruga rabina Menachema Mendela iz Rymanova (slučajno se čak ni njeno ime ne pamti) koja je prodala svoj udio na onom svijetu da bi mužu kupila kruh.

Često se u izvještajima o djelima cadkaniota očituje neka vrsta mazohizma. Sjećam se priča kojima su mi predstavljali modele koje bih trebala oponašati, žena koje su bušile rupe u zaleđenim potocima kako bi izvršile svoja

⁷ Mikve nije sam po sebi micva. To je preduvjet za dozvoljenu aktivnost, baš kao što je i šehita preduvjet za dozvoljenu aktivnost jedenja mesa. Vidi Sefer HaHinuh, micva 175.

⁸ Masehet Avoda zara 18b, vidi Raši.

mjesečna uranjanja u vodu. Djevojka u zajednici u kojoj sam odrasla trebala je da se porodi a bio je šabat. One nije sjela u taksu nego je u bolnicu otišla pješice, slijedivši navedeni model. Implicitna je pretpostavka da se vrlina postiže odbacivanjem i kažnjavanjem omraženog ženskog tijela zbog kojeg se muškarci svako jutro zahvaljuju Bogu što ono nije njihovo.⁹

Drugo, kako kaže Hillel, "neznalica ne može biti svetac."¹⁰ Možda ona ima najbolje namjere, ali nedostaje joj disciplinirana kreativnost, osjećaj kontinuiteta sa istorijom i učenjem njenog naroda, te joj nedostaju okviri u kojima bi svojim vjerskim impulsima mogla dati jevrejski izraz. Budući da tradicija nalaže da se žene samo površno vjerski obrazuju, mogućnost iskazivanja njihove predanosti vjeri značajno je ograničena. Učenje, osnovna metoda jevrejskog naroda za prenošenje religioznih predanja, bilo je nedostupno za žene - a oni koji ne uče, ne mogu niti poučavati.¹¹ Štaviše, doima se da su se izrazi duhovne kreativnosti žena ozbiljno ograničavali. Religiozna muzika koju su napisale žene praktično ne postoji. U liturgiji ne postoje molitve koje su napisale žene, iako postoje molitve koje su žene napisale na jidišu za one žene koje nisu mogle da se mole na hebrejskom.

Možda je najgore to što su oskudne ženske micvot u većini slučajeva usko povezane s nekim fizičkim ciljem ili objektom. Čitav život žene vrtio se oko fizičkih predmeta i fizičkih iskustava - kuhanje, čišćenje, rađanje, zadovoljavanje fizičkih potreba djece.

⁹ U tradicionalnom molitveniku pogledajte jutarnji blagoslov: "Blagoslovljen si ti Gospode Bože naš, Kralju svijeta, koji me nisi stvorio kao ženu."

¹⁰ Pirkei Avot 2:6

¹¹ Upravo se taj izraz koristi u Masehet Kiddushin 29b, gdje se tvrdi da se micva podučavanja svog potomstva Torom odnosi samo na muškarce, a ne i na žene

¹ Masehet Kidušin 29a

² *ibid.*, također pogledati Mišna Suka 2:9, te Mišna Berahot 3:3

Bez ikakvog nezavisnog duhovnog života koji bi dao ravnotežu materijalizamu postojanja, um prosječne žene bio je posvećen fizičkim obavezama; brakovi, sahrane, objedi, odjeća i novac. Stoga je potpuno prirodno to što su jevrejski muškarci počeli identificirati žene sa gašmiut (fizičkim aspektom), a muškarce sa ruhaniut (duhovnim aspektom).

Talmudski mudraci smatrali su da je ženski um lakomislen, a ženski seksualni apetit nezasićen.¹² Osim ako žene nisu bile strogo čuvane i ako nisu bile opterećene poslovima, sve su se smatrale potencijalnim preljubicama.¹³ Judaizam smatra da svi fizički objekti kao i sva iskustva, mogu biti nadahnuti duhovnom svrhom; s druge strane, također se pretpostavlja da fizički objekti koji nisu ispunjeni duhovnom upotrebom zapravo predstavljaju prijetnju. Stoga je lako uočiti zbog čega Talmud i Kabala smatra žene polu-demonima. Njihova seksualnost predstavljala je iskušenje ili možda prijetnju, oko kojih se raznim zakonima i običajima sve više stezao obruč.¹⁴ Razgovor sa drugim ženama vjerovatno će rezultirati tračevima ili razvratnošću.¹⁵ Žene se smatraju neprihvatljivim svjedocima i nalaze se u istoj kategoriji s kockarima i drugim osobama lošeg ugleda.¹⁶

Da spriječimo zabunu, dugi niz stoljeća je pozicija žene u Judaizmu bila neizmjerljivo bolja od pozicije žene koja nije bila Jevrejka. Uživala je prava koja druge žene nisu imale sve do unatrag jednog stoljeća. Jevrejka se nije mogla udati bez njenog ličnog pristanka. Njezina ketuba (vjenčani dokument) bio je pravno obavezujući ugovor koji je osiguravao da suprug snosi odgovornost u slučaju da je razvede tako da ona ima pravo na novčanu potporu (u tadašnjem svijetu ženama je bilo vrlo teško izdržavati se same). Mužu nije bilo dozvoljeno da se suzdržava od intimnih odnosa duže vrijeme ne obazirući se na potrebe i osjećaje svoje supruge.¹⁷ U svoje vrijeme Talmud je zastupao vrlo progresivne stavove. Posljednja istinski revolucionarna odluka u korist žena bila je Edikt Rabi Geršoma kojim se Jevrejima zapadnog svijeta zabranjuje poligamija. To je bilo 1000. godine nove ere. Problem je što je od tada učinjeno vrlo malo na poboljšanje položaja Jevrejki u jevrejskim vjerskim zajednicama.

Sve se to može brzo ispraviti ako se na tren iskorači izvan perspektive koju nudi jevrejska tradicija i Halaha. Problem je u tome kako postići pravedniju situaciju i kako napraviti prostor u kojem se Jevrejke koje žele živjeti u okvirima Halahe ipak mogu razvijati. Neke od tih problema lakše je riješiti od drugih. Na primjer, postoji mnoštvo presedana za odluke kojima se ženama dozvoljava da uče Talmud, a podučavanje djevojaka Talmudu u jevrejskim školama bi svakako trebala postati ustaljena praksa. Uz to, ne bi bilo teško pronaći osnovu koja bi ženama omogućila da vrše alia la Tora. Štaviše, bilo bi izvodivo, pa i poželjno, da zajednica počne educirati žene da preuzmu na sebe poštovanje i vršenje pozitivnih micvot od kojih su sada oslobođene, tako da bi vremenom takve micvot postale obavezne i za njih. Komplikovanija su pitanja ona koja se odnose na minjan i na mehica (razdvajanje između spolova tokom molitvi). Postoje problemi u vezi s pravom žena da postanu rabini, da svjedoče na jevrejskim sudovima, da budu sudije i da predvode vjerske službe. Potrebne su nam odluke o onim problemima koji će omogućiti Jevrejka da razviju uloge i uzore u kojima njihova pravednost izvire iz ličnog ostvarenja, za razliku od mazohističkog, samoponištavajućeg modela postbiblijske cadeket. Halahički učenjaci moraju naš problem iznova ispitati i to odmah, otvorenog uma i sa empatijom. Moraju omogućiti ženama da pristupe Tori i da počnu činiti stvari za koje su svi Jevreji stvoreni. Ako je potrebno, moramo raspravljati sve dok učenjaci ne budu voljni posmatrati nas kao jevrejske duše u nevolji, a ne kao na instrumente uz pomoć kojih muškarci izvršavaju micvot. Ako se i dalje nastave oglašivati o nas, one najobrazovnije i najpredanije među nama moraju donijeti halahičke odluke za sve nas. Ipak, to je potez koji treba čuvati za krajnju nuždu, jer je i najobrazovnijima među nama zabranjeno stjecanje sistematskog halahičkog znanja koje posjeduju rabini. Ali, da parafraziram Hilela, tamo gdje nema *menschena* možda ćemo morati stvoriti vlastiti *menschlichkeit*. Nemamo vremena za gubljenje. Stoljećima je Jevrejka bila golem kojeg je stvorilo jevrejsko društvo. Kuhala je i rađala i vršila je volju svog gospodara, a kad su njeni zadaci bili gotovi, Božansko ime su joj uklonili sa usana. Vrijeme je da *golem* zatraži svoju dušu.¹⁸

Postscriptum: "Vrsta halahičkih odluka koju ovaj tekst zagovara su odluke koje bi se zasnivale na izvorima i razumijevanju halahičkog procesa i koje bi donijeli učeni ljudi, koji izučavaju i razumiju Toru. Bilo kakve racionalizacije neće proći." [R.A.]

Sa engleskog preveo: **Ernest GRIN**

¹⁸ Poznata je narodna priča koju je učenjak Juda Löw ben Bezalel iz Praga stvorio golema uz pomoć Kabale. Golem koji je bio stvoren od zemlje je oživio i radio kao sluga kada mu je u usta stavljena ploča s ugraviranim Božanskim imenom. Kada je ploča bila uklonjena golem bi opet postao bezumna prašina.

Erri De Luca Pozdrav čitaocu

Imao sam trideset godina kada sam u Francuskoj radio kao zidar.

Danas se tamo vraćam, jer se na francuskom pojavljuju moje knjige. Volim zemlju koja me primila dvaput.

Bio sam triput u Veneciji, dvaput u Palermu, jednom u Sikstinskoj kapeli i nikad u Pompejima. Na tvoje tlo, u Bosnu, dolazio sam trideset puta. Kod tebe je divljao rat i mnogi od nas nisu mogli ostati kod kuće i ne činiti ništa. Nosili smo tada pomoć prikupljenu dobrovoljnim prilozima u našim zemljama. Ne znamo jesmo li ti bili od koristi, bili smo neuredni, nepripremljeni, jednom riječju Talijani, stvarno anarhični, individualisti. Nismo mogli mirno sjediti kod kuće, to je bio najmanji zajednički razlog. Nešto smo donosili, ali to je bio samo izgovor da budemo tamo, kod tebe. Zauzvrat bi se otvorila poneka vrata, izuli bismo obuću i ulazili. Jednom nam je tako neka žena ponudila riže skuhanu u listu vinove loze, drugi put nam je neki starac nasuo gutljaj svoje rakije. Bilo je to sve što su imali, a toga su se odricali da bi dali gostu koji dolazi iz daleka. I ja sam uvijek pomišljao na onu surovu i istinitu rečenicu koja uči: «Onaj koji nije dao sve nije dao ništa.» Ona žena, onaj starac dali su sve, mi tek ponešto, stoga ništa.

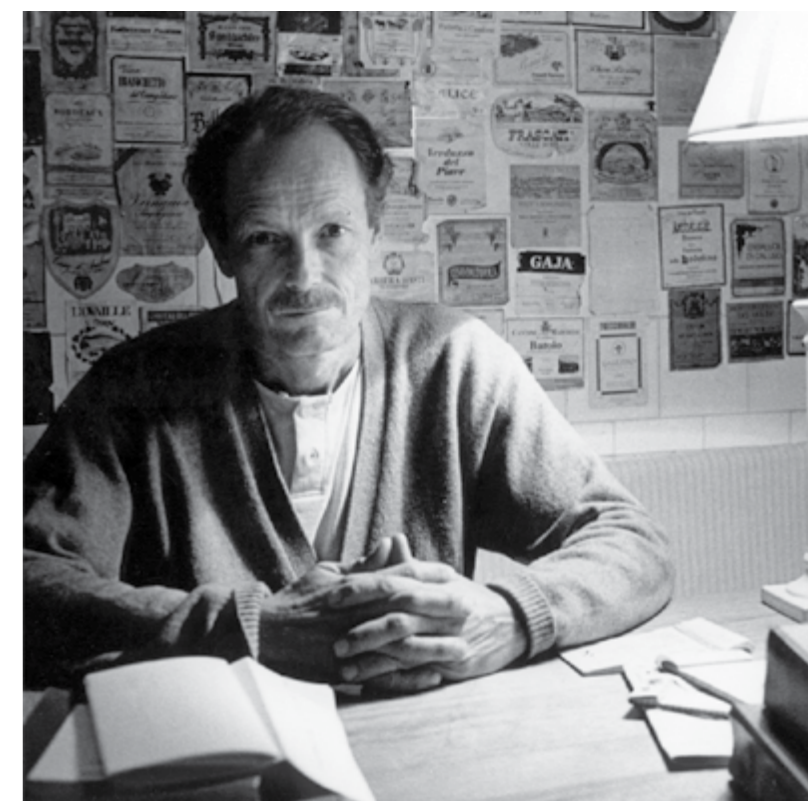
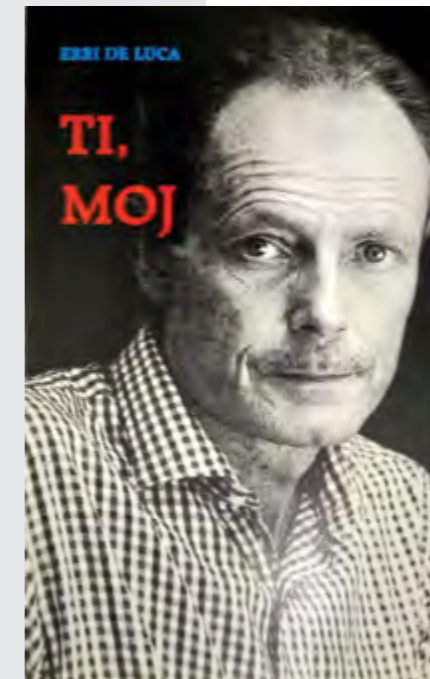
Danas se jedna moja priča preseljava u tvoj jezik. Nije to prevod što mi ga nudiš, nego najviša čast koja može pripasti jednom piscu iz Evrope: vlastita knjiga na jeziku bosanskom. Na papiru od stabala posjećenih poslije rata, na stranici napokon bijeloj kao hljeb, jedna moja priča stoji u tvojim novoostakljenim knjižarama. Na granici ću sljedeći put pokazati svoj talijanski pasoš koji ne kaže svu istinu: od danas sam napola građanin Bosne.

Yiddish

Vjerujem u uskrsnuće jezikâ, čak i onih zatrtih. Nemam vjere da bih povjerovao da ću ponovo zagrliti preminule, da će se tijela vratiti u život, ali znam da se nad njihovim prahom nadvija dah jezika koji su govorili, pjevali, vrištali.

Jidiš je bio jedan od glasova Europe. Jedanaest milijuna grla, njemak više njemak manje, izražavali su se njime, između Visle i Volge. Rijeke su prirodne granice jezikâ, više nego planine. E sad, jidiš je nestao sa kontinenta, pokapan za masovnih strijeljanja što su ih izvodili Einsatzgruppen u vrijeme istočnoga nadiranja nacističke vojske, potom zatiran po logorima za uništenje u Poljskoj. Može ga se učiti na Oxfordu, u Parizu, još ga se govori u New Yorku i u jednom jeruzalemskom kvartu.

Vjerujem u uskrsnuće jezikâ. Njihova iznenadna nasilna šutnja, nije posljednja riječ. U ovom stoljeću hebrejski svetih pisama vratio se da bude govorni jezik. Izrael je ponovno rođen iz toga, prije i snažnije od onog što ga je uspostavila rezolucija Ujedinjenih naroda, koja je proglasila čin rušenja istoga. Jedan se narod utemeljio na gramatici i na riječniku, prije nego što je imao svoj teritorij. Godinama su nove riječi tog jezika izlazile svježe iz kalupa,

¹² Masehet Kidušin 80b sadrži čuvenu izjavu, "racionalna sposobnost žena ih lagano opterećuje." Zanimljivo je da Masehet Tosafot to ilustrira drevnom misoginističkom pričom čiji je pisani izvor Satirikon Gaja Petronija Arbitera. Također pogledati Masehet Sota 20a.

¹³ Mišna Ketubot 5:5

¹⁴ Ovo je kontekst u kojem se može razumjeti ovaj iskaz iz Kicur Šulhan Aruh, "Čovjek treba paziti da ne hoda između dvije žene, dva psa ili dvije svinje." Rabin Solomon Ganzfried, Zbirka jevrejskih zakona I, preveo Hyman E. Goldin, drugo izdanje, New York: 1961, str. 7.

¹⁵ Pirkei Avot 1:5. Također pogledati komentare koje su sastavili Raši, Rambam i Rabin Jona Gerondi.

¹⁶ Masehet Roš Hašana 22a.

¹⁷ Mišna Ketubot 5:6

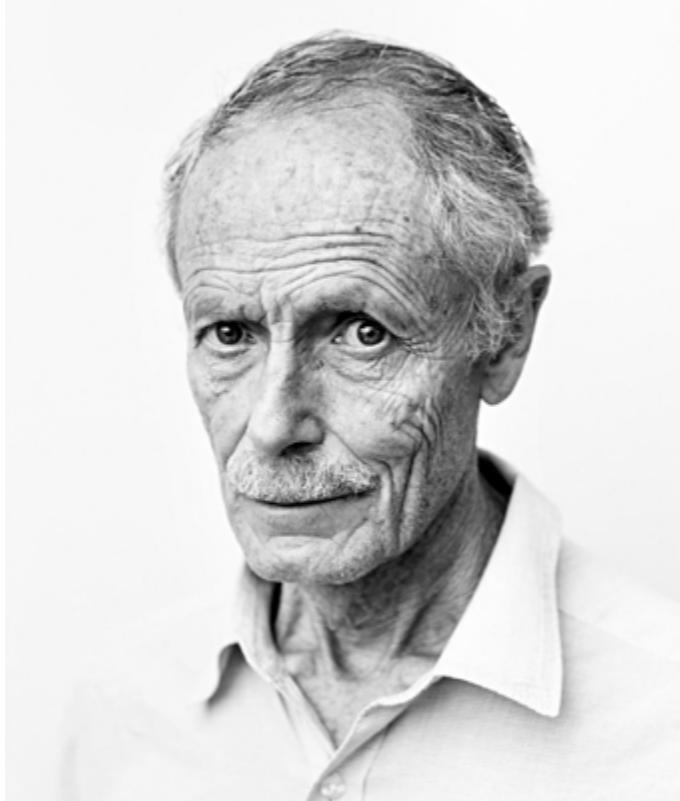
poput kovanica, po dnevnim novinama. Jezici, osim onih koji su prethodili Babilonu, mogu se vratiti.

Jidiš sam počeo učiti po povratku sa jednog putovanja u Poljsku '93., prigodom pedesete obljetnice ustanka u varšavskom getu. Naučiti ga bila je jedina gesta pri fuci nekom tko je došao poslije, jedini zakašnjeni otpor zatiranju jednog naroda i jednog jezika. Čitati Ytzaka Katzelsona, njegovu dugu *Poemu zatrtog naroda* na njegovu jeziku bilo je kao da sudjeluješ ponovnom nalasku izvornog rukopisa, skrivanog u bocama među korijenjem hrasta u tranzitnom logoru u Vittelu, zadnjem odredištu prije Auschwitza.

Mi Evropljani posljednja smo postaja stoljeća ponajgorih izgreda ljudskoga roda. Mi smo ostatak. Imali smo među nama raspjevani jezik prikladan da izvuče hitre glasove iz dućanâ, uvrede iz svađa, dosjetke iz nevoljâ, da se Bogu obraća s ti a roditeljima s vi, sazdan od slogova prikladnih za uspavanke i za pratnju slijepce tastature na violini, za maženje djece najslasnijim umanjenicama, za posvećenje krumpira i podnošenje neimaštine. Da, samo neki jezici su u stanju poduprijeti narod u neimaštini tek uz pomoć daha, čistom glazbom riječnika. Oni prate, prave društvo, ne govore samo. Osim jidiša na umu su mi ruski i napuljski.

Imali smo europski jezik među našim majkama pa su ga uštkali. Čitav jedan naraštaj, četrdeset godina, prekrivala je prašina. Oni koji su se izbavili, nisu ga htjeli prenositi sinovima, bili su u zavadi s otrgnutim jezikom. Sada su ga preporučili unuci, oni maleni koji dolaze zaključiti stoljeće, a većinu života imaju u sljedećem. Hvataju se knjigâ, pjesama, snimaju oslabjele glasove zadnjih djedova. Uskrisuje polako taj jidiš, više ne želi pripadati dvadesetom stoljeću. Ponovo kreće od šaptanja zakonitih nasljednika i od pokojeg samozvanog stranca, prolazi kao dašak vjetrića, ali u sebi nosi snagu nazaustavljiva vjetra Ezekielova trideset i sedmoga poglavlja. Tamo providnosni vihor, u stanju da nahrupi sa sve četiri strane svijeta, obrušava se na raspršene kosti pa ih prisiljava da se ponovo vrate u tijelo. Stoljeće dvadeset i prvo imat će jezik jidiš. A to drugo posjedovanje bit će ljepše od prvoga.

Erri De Luca Gost Badnje večeri

Vani je bila magla gusta kao palenta. Obavivši mužnju, u kuhinji sam se latio posla oko kamina. Dok je žerava pomalo bujala, zarezivao sam koru kestena, stavljajući ih kasnije na nju. Na pećnici je ključala juha.

Da se one noći Rođenja na zemlju spustila ova magla, zalutala bi i zvijezda repatica. No, postoje propisane noći pa se moraju pojaviti baš tako, bistre i pucketajuće od leda te zvijezde. Mrmljao sam tako dok sam za se prostirao mjesto za sofrom.

Zamišljen, iz kredenca sam uzeo dva umjesto jednog tanjura. Pa šta? Eto, kad si

poželio izaći i ti, stoj tamo, pravi mi društvo. Događa mi se da čavrljam sa samim sobom, tek da čujem neki glas. Drago mi je s večera reći ponešto samome sebi.

Nemam električnu struju, prestao sam je plaćati, pa su mi ju isključili. Snalazim se sa svijećama i vatrom u kaminu. Bio je Božić, znao sam to po kalendaru, bila je čak i nedjelja, dva svetka u jednom, na što se ne treba osvrutati.

Vani je svijet umuknuo. Nije dopirao nikakav zvuk motora sa državne autoceste. Stavivši kestene na žar, zasjekao sam poveću glavicu luka pri vrhu čuperka, isprazio je pa u nju stavio jaje, ono posljednje. Sve to pokrio odrezanim dijelom te stavio u kamin, okruženo žeravicom. Ispadne poslastica. I meni je Božić.

Naslonio sam se na prozor. Lijep je osjećaj biti zaklonjen u kući i u magli. Protrljao sam ruke, eda bih vidio dolazi li mi malo veselja. Međutim, pojavila su se dva fara: sa državne autoceste zaputili su se mojom stazom. Napredovali su polako.

U moje dvorište stiže furgon i gasi motor. Ništa se drugo ne događa. Nitko ne izlazi. Ogrnem jaknu i stavim šešir, užezem petrolejku te otidoh pogledati. Kucam na prozorčić.

Muškarac u pedesetima, više manje moje dobi, spušta staklo: „S ovom maglom ne mogu dalje. Smetam li ako ostanem ovdje dok ne prođe?“. Izgledao je srdačno, rekoh da da. „Da? Dakle smetam?“

Tada rekoh ne. „Ne želite ući unutra? Tu je hladno a magla bi se mogla zadržati do sutra ujutro“. „Ne želim smetati, možda pripremate obilnu večeru“. „Naprotiv, sâm sam.“ Osvjedočio se. Izlazi iz furgona. Podiže torbu te kreće za mnom. „Tu nema struje, isključili su je.“

Dok smo sjedili pred vatrom, rekoh mu da sam te večeri greškom iz kredenca izvadio dva tanjura. On iz torbe vadi čohu u koju je umotana cijela salama. Zatim se iz torbe pojavljuje i boca vina. „To mi je večera, kad već zbog magle nisam uspio stići kući.“

Reže nožem, jednim od onih s više oštrica, otvara vino. Nedostajala je druga čaša, za se uzeh zdjelu. „U zdravlje“, te natoči. S juhom u tanjuru počinje pripovijedati.

„Stižem ravno iz Bosne. Bio sam na putovanju s ostalim furgonima, vozeći nešto robe koja je potrebija njima

nego nama.“ Gratis? – pitam. „Da, kao volonteri, o svom trošku. Krenuli smo 19., a vraćamo se danas.“

Divan potez, kažem mu. „Moram paziti na životinje, inače bih jednom došao i ja. Nisu moje, čak ni ova kuća, ni ovaj stol, staja, ništa nije moje. Nadničar sam.“ Jedemo juhu, salamu, nudim mu jaje kuhano na žaru u luku. Nastavljamo čavrljati, priupitah ga o ratu.

„To je specijalnost ljudskoga roda. Drevna je kao i mi, ne možemo bez nje. Nije drugo do ovlaštenje za ubijanje. Čini se da izbija u svakom naraštaju. I Božić je plod jednoga rata, rimska vojska koja usred zime pokorenom narodu nameće – popis. I tako se Marija porađa daleko od doma. Božić je noć mira usred rata.“

„Mene pak“ – odgovorih – „smiruje priroda. Čak i kada pada tuča ili je magla da ne vidiš noge, mene smiruje. Gledam planine pa otkrivam da sam njihov vršnjak, od vremena kada ih je zemlja gurala prema gore. Bliži sam životinjama u staji nego ljudima u gradu.“ Osmjehnu se pa reče: „Čak i ono djetesce je došlo na svijet bliže životinjama nego ljudima.“

Ljuštimo pripravljene kestene. Išli smo za mislima, kao vjetar za oblacima. Ispod riječi ćutio se bruj kamina i šuštanje kestenova što su oljuštili prsti.

On još reče: „Trebalo bi mi da imam malo vjere, da nekome zahvalim. Nije ovaj svijet naše djelo, pa ni oganj koji nas grije. Tko je stvorio drvo prikladno za ogrjev? I maglu koja čini da se osobe sretnu? Trebalo bi mi malo vjere, poput špage da drži sve na okupu.“

Čekao sam sedam udisaja prije nego ću odgovoriti. Koliko je riječi, došlih sve zajedno, svečano plesalo u mojim nenaviklim ušima. Zglobove prstiju držao sam u krilu i smijeh se: „Do vjere ne dospjevam, vjerujem u mir, u dobrohotnost ljudskih bića, vjerujem da postoji pravo na večer kao što je ova u svakoj sobi na svijetu.“

Rekoh sebi potiho: sretan Božić. Ne kao čestitku, nego kao ishod: bio je sretan Božić to što mi se događa, doneseno na sanjkama magle. Započelo je s tanjurom više, iznesenim iz kredenca. Od tada svakog Božića ponavljam istu kretnju – postavljam stol za dvoje.

S talijanskog preveo
Tvrtko Klarić

POKLONILI SMO SE JEVREJIMA ŠTIPA, ALI I NAŠIM NAJMILIJIMA

11. mart 1943. godine je dan kada su članovi porodice moga oca Levi Hajima iz Štipa odvedeni u logor smrti u Treblinku u Poljskoj. Nikada se nisu vratili. 7.148 makedonskih Jevreja, od kojih 535 štipskih Jevreja, odvedeno je u sabirni centar "Monopol" u Duvanskom kombinatu u Skopju. Odatle su u vagonima za stoku prevezeni u Treblinku i ubijeni u gasnim komorama.

Komemoracija u Štipu je ove godine održana 13 marta. Nakon preporuke vlade Republike Makedonije da se ne održavaju veća okupljanja zbog poznate situacije sa Corona virusom, mala grupa predstavnika jevrejske zajednice održala je komemorativni skup kod spomenika štipskim Jevrejima, nastradalim u Holokaustu. Na spomenik smo toga dana položili cvijeće u prisustvu članova Jevrejske Zajednice Makedonije, gradonačelnika grada, predstavnika gradske skupštine, Saveza boraca NOB-a i Vojske Republike Sjeverne Makedonije. Na dostojanstven način govor su održali Pepo Levi, predstavnik Jevrejske Zajednice Sjeverne Makedonije i Blagoj Bočvarski, gradonačelnik grada Štipa. Poslije polaganja cvijeća na spomenik štipskim žrtvama Holokausta, otišli smo na jevrejsko groblje u Štipu. Kadiš je čitao Nino Levi. Predstavnici grada Štipa su bili prisutni sve vrijeme s nama, učestvujući u našem bolnom sjećanju. Na tome smo im neizmjereno zahvalni.

Na taj dan zajedno sa mnom u Štipu su bili prisutni i članovi moje porodice,

moja supruga Želimirka, moj sin Natan i njegova djevojka Cassandra. Došli smo da se sjetimo naših najbližih, moje bake Mari, mojih stričeva Pepa, Bessale, Davida, Jakova (Žaka) i Raula (Rofel), mojih tetaka Zuli, Ester, Dore, i Boene Levi koji su svirepo ubijeni u gasnim komorama u Treblinci. Došli smo da im odamo počast, tužni što nikada nismo imali priliku da ih upoznamo, da razgovaramo s njima, da ih zagrlimo. Takođe, došli smo da odamo počast mom ocu Levi Hajimu, koji je jedini iz moje familije preživio Holokaust i strahote Drugog svjetskog rata. Bio je učesnik NOB i nosilac Partizanske spomenice. Sjećaćemo ih se i čuvati uspomenu na njih dok smo živi. Njihova slika će uvijek biti sa nama u našem domu u Torontu, a oni zauvijek s nama u našim srcima. **Leo LEVI**

Roza Blahm i Leon Ozmo

Roza Blahm, rođena je u Petrovčiču kod Zemunu , 1888. godine, od oca Emanuela Blahma i majke Julianne Blahm, rođene Löwy. Udala se za Leona - Judu Ozma, rođenog 1880. godine u Kladnju, od oca Izraela - Šiška i majke Regine - Bohore Katan udate Ozmo. Leon je bio knjižar.

Leon Ozmo imao je brata Avrama Ozma gostioničara u Kladnju, koji je imao sina Izidora koji je živio u Beogradu a stradao u Jasenovcu i kći Reginu Ozmo (rođ. 1916. g. u Kladnju) koja je radila kao službenica u Sarajevu, bila u partizanima, imala je vanbračnog sina Slobodana umrli su posle Drugog svjetskog rata. Leon Ozmo osim brata Avrama (rođ. 1880. g. u Kladnju) imao je i četiri sestre Saru Ozmo udatu Levi u Sarajevu, koja je preživela Mauthausen, njen sin Isak bio je u partizanima i poginuo aprila 1945. godine, Floru Ozmo koja je bila udata u Vlasenici za Šemtova - Santu Altarca, Lunu Ozmo (rođ 1892. g. u Kladnju) udatu za Šimona Levija u Rogatici (nona Laure Papo Ostojić), imali su tri sina i dve ćerke, Luna je stradala na Romaniji sa rogatičkim Jevrejima i Leu Ozmo udatu Levi (nona Rake Levija imala je sedmoro dece Leon, Haim (Rakin otac), Jakov, Avram, Viktorija, Regina i Sarina).

Roza i Leon Ozmo živeli su u prvo vreme u Kladnju a zatim 1912. godine prelaze u Sarajevo, imali su knjižaru i papirnicu na Marijin dvoru, ulica Aleksandrova 107. Leon Ozmo završio je Trgovačku školu a Roza Ozmo (rođ. Blahm) završila je Srednju stručnu školu. Roza Ozmo (rođ. Blam) ubijena je u Lobargradu a Leon Ozmo u Jasenovcu.

U braku Roze i Leona Ozma rođeno je četvoro dece : Emil - Menahem, Izrael - Izo , Isak - Puba i Sara Ozmo.

Emil - Menahem Ozmo, zvani Braco, rođen je u Kladnju 1910.godine od oca Leona Ozme i majke Roze Ozmo, rođene Blahm, bio je elektičar. Živeo u Sarajevu, ubijen je u Jasenovcu 1942.godine.

Izrael Ozmo, zvani Izo , rođen je u Kladnju 1908.godine od oca Leona Ozme i majke Roze Ozmo, rođene Blahm, bio je radnik. Oženjen Bukicom sa kojom je imao dvoje dece, sina Leona rođenog 1934. godine i kći Rozu rođenu 1933. godine. Izrael - Izo, Bukica, Leon i Roza ubijeni su u Jasenovcu.

Sara Ozmo, umrla kao dete, nema drugih podataka.

Isak -Puba Ozmo, rođen je 17.10.1912. godine u Sarajevu, od oca Leona Ozme i majke Roze Ozmo, rođene Blahm, živio u Sarajevu, bio je pravnik, Pravni fakultet završio u Beogradu, preživio II svetski rat, posle rata bio je sudija Vrhovnog suda BiH, bio je oženjen Klarom -Kajkom Kabiljo, rođenom 07.09.1921. godine u Sarajevu, od oca Leona Kabilja koji je imao stolarsku radnju u Sarajevu (Leon Kabiljo ubijen u Jasenovcu) i majke Olge Gedalja, rođene 1900.godine u Nišu, umrla 1978. godine u Sarajevu. Imali su dvoje dece kći Danielu i sina Dragana (Leona).

/Roza Blahm bila je sestra moje babe Sofije Blahm/

Za Jevrejski glas: **Jasna ĆIRIĆ**

NOVI NASLOVI U BIBLIOTECI - SEPTEMBAR

1.	N. Filipović: KROZ KARAVAKAT	30.	D. Stil: RANČ
2.	D. Anđić: HAGADA SARAJEVSKA PRIČA	31.	D. Stil: NESAVLADIVE SILE
3.	S. Šiber: PREVARE, ZABLUDE, ISTINA	32.	K. Tejlor: NEBO MOŽE DA ČEKA
4.	Grupa autora: SARAJEVSKI ATENTAT	33.	S. Montefiore: TAJNE SVJETIONOIKA
5.	H. Somun: JESMO LI ANTISEMITI	34.	R. Edvards: ZA LJUBAV JE DOVOLJN KLIK
6.	P. Finci: ELEKTRONIČKA ŠPILJA	35.	Dž. Ostin: NORTENGERSKA OPATIJA
7.	K.R. Safon: NEBESKI ZATOČENICI	36.	K. Huper: REJFERTIJEVA SUPRUGA
8.	K. Boie: ALHAMBRA	37.	Dž. Džejms: DAMA U CRVENIM SALONKAMA
9.	P. Bak: DUH I TELO		
10.	E.L. James: PEDESET NIJANSI SIVE		
11.	E.L. James: PEDESET NIJANSI MRAČNIJI		
12.	E.L. James: PEDESET NIJANSI SLOBODNIJI		

DONACIJA

MELIHE ARSLANAGIĆ

1.	N. Roberts: OSVAJANJE DAME
2.	N. Roberts: PLAVETNILO
3.	N. Roberts: MIRNA LUKA
4.	N. Roberts: PLIMA
5.	N. Roberts: SUZE MJESECA
6.	N. Roberts: ISKUŠENJE
7.	N. Roberts: RUKA KOJA POBJEĐUJE
8.	N. Roberts: SNAGA VOLJE
9.	N. Roberts: PREDAJA
10.	N. Roberts: TAJNA LINIJA
11.	N. Roberts: SAKRIVENO BLAGO
12.	D. Stil: SREĆAN ROĐENDAN
13.	D. Stil: SUDBONOSNI KORAK
14.	D. Stil: NJ. K. V.
15.	D. Stil: OTKUP
16.	D. Stil: TATICA
17.	D. Stil: NA ISTOJ ADRESI
18.	D. Stil: PUN KRUG
19.	D. Stil: ODAVDE DO VEČNOSTI
20.	D. Stil: POVRATAK KUĆI
21.	D. Stil: KUĆA U ULICI NADE
22.	D. Stil: KLON I JA
23.	D. Stil: ZLOBA
24.	D. Stil: NESTAO
25.	D. Stil: KUĆA TURSTONOVIH
26.	D. Stil: SAMO JEDNOM U ŽIVOTU
27.	D. Stil: ZVEZDA
28.	D. Stil: PRSTEN
29.	D. Stil: DAR

POKLON S. ELAZAR

Dr. Josef A. Pesah: SVINJAR IZ TUZLE

Rezultati 64. nagradnog konkursa za radove sa jevrejskom temom

Žiri Saveza jevrejskih opština Srbije koji su činili prof. dr **Milan Ristović**, književnik i prof. **Filip David** i književni kritičar **Bogdan A. Popović**, doneo je odluku da se na 64. nagradnom konkursu Saveza JO Srbije za radove sa jevrejskom tematikom, nagrade sledeći radovi i njihovi autori:

I Nagrada „Ženi Lebl“, dodeljuje se za rad:
APOSTOLI, autor Živojin **Ivković** iz Beograda

II nagradu, dele radovi:
POETIKA ROMANA **MIRIS KIŠE NA BALKANU**
GORDANE KUIĆ,
autor **Aleksandar Marković** iz sela Ratara - Paraćin
i
DRVENI LUTAK, autorka **Anica Lazin** iz Beograda

III nagradu, dele radovi:
ZEMUNSKI JEVREJSKI KVART – ISTORIJA,
STRUKTURA, ZNAČENJE,
autorka **dr Čedomila Marinković** iz Zemuna
i
SUDBINA ARHIVA JEVREJSKIH OPŠTINA U TOKU
DRUGOG SVETSKOG RATA – TRAGOM MATIČNIH
KNJIGA, autor **Radovan Sremac** iz Šida

Žiri je takođe doneo odluku o otkupu dva rada:
Prvi **OTKUP**, dodeljuje se za rad: DEČAK MEĐU NAMA,
autorka **Sunčica Čirković**, iz Beograda
i

Drugi **OTKUP**, dodeljuje se za rad: JOZEFINA I
JOVANKA, autor **Branislav Kostić** iz Novog Sada

Čestitamo nagrađenim autorima!

Cvijeće je univerzalni poklon - sjećanje na *Ljerku LATAL DANON*

Diplomirani inženjer agronomije i hortikulturni stručnjak grada Sarajeva Ljerka Latal Danon je dala veliki doprinos uređenju našeg glavnog grada

Tekst i fotografije **ANA MRDOVIĆ, DIPL. ING. HORTIKULTURE**

Nedavno nas je zauvijek na pustila Ljerka Latal Danon, diplomirani inženjer agronomije, jedna od najvećih gospođa, građanki i hortikulturnih stručnjaka grada Sarajeva u punom smislu svili tih riječi Ljerka je bila prava gospođa ne samo po tijelu i odijelu, odnosno izgledu, građanka po ponašanju i ophođenju s ljudima, a ujedno i poznati hortikulturni stručnjak po djelima koja je stvarala zaštićena područja.

To najbolje znamo mi, koji smo je dugo poznavali. Dobro pamtim njene riječi kao moje kolegice po struci, kada je pričala kako je učestvovala s još nekoliko stmcnjaka u ozelenjavanju grada Sarajeva odmah iza Drugog svjetskog rata. Između ostalog, razgovarale smo o tome kako je nastajalo zelenilo koje je danas. Spomenik prirode Vrelo Bosne, prirodno zaštićeno područje. To je djelo vizionara tada vrhunskih hortikulturnih stručnjaka koji su već u to doba shvatali ekološki značaj zelenila, a među njima je bila i Ljerka. Danas su to lijepo razvijene, uglavnom autohtone biljke (posebno su impozantna stabla), od kojih su mnoge izabrane iposađene pod 11 jenom kontrolom, pa i njenom rukom, kao zaslužan, tada mladi agronom, bila je na specijalizaciji u Holandiji i tamo stečeno dragocjeno znanje je rado i uspješno prenosila na mlađe. Obrazovala je brojne generacije vrtlara i cvjećara koji su u to vrijeme bili značajan stručni kadar na proizvodnji, uređen jui održavanju zelenila te naprignodnim dekoracijama grada Sarajeva. Kada se gradilo Novo Sarajevo, podizale su se i nove zelene površine u kreiranju kojih je Ljerka dala značajan doprinos: poput Parka mladenaca i Parka penzionera. Želim posebno naglasiti da u njemoriginalni prirodni kreativni cvjetni aranžmani bili svugdje dobrodošli i s oduševljenjem poklanjani i primani. Cesto je znala reći "Cvijeće je poklon koji povezuje, ali ne obavezuje".

Ljerka nije mirovala ni kada je bila u mirovini Godinama je bila aktivan član Sekcije za hortikulturu Naš vrt, koja je djelovala u Sarajevu. Kao građanka Sarajeva bila je inicijator

i suosnivač Udruženja Društvo prijatelja grada Sarajeva 2006. godine i u njemu zdušno radila sve donedavno, odnosno do pojave bolesti koja ju je vezala za kuću i krevet Otada je bila počasni član. Nama, članovima Društva, još u ušima odjekuju njene riječi i poruke upućene nam na godišnjoj Skupštini održanoj 20. juna 2017. godine, koje glase: «Staje,

zapravo, život? Sve, prije svega šansa, zatim ljepota, borba, ljubav, rad, trud, pa često i tuga. Život je sve to zajedno i još puno toga. Svi smo mi imali svoje snove, neke smo ostvarili, a neke će ostvariti neki drugi, koji dođu poslije nas...», mi smo shvatili da smo to mi, Društvoprijateljgrada Sarajeva, i svi dobronamjerni građani Sarajeva. Tada nas je zamolila da čuvamo grad Sarajevo, njegovu arhitekturu i kulturu, a posebno zelenilo i tradiciju grada, naročito bašče i avlije, što je bila njena specijalnost, pa gotovo i opsjednutost. Organizirala je više izložbi, brojna predavanja i radionice mladima o toj temi.

Hvala joj za sva djela koja je učinila za ovaj grad i ovu zemlju, hvala joj za svaku posađenu biljku, urađen i poklonjeni cvjetni aranžman.

Davnog 26. decembra 1977. godine Ljerka je za Oslobođenju e napisala tekst podnaslovom "Cvijeće ne obavezuje, ali povezuje", koji u ove pretpraznične dane objavljujem jer je i danas vrlo aktuelan i koristan.

"Poklonivši cvijeće, iskazaćete i prijateljstvo, i ljubav, i zahvalnost, i dobre želje i nećete pogriješiti bez obzira na to da li ste darovali orhideje ili ubrane tratinčice.

Cvijeće kao poklon je nezamjenjivo, ono svakog obraduje bez obzira na godine, pol ili prigodu. U Engleskoj se smatra, 'neko nije odgojen ako ne poklanja cvijeće'. Svi narodi svijeta poklanjaju cvijeće, jer ono kao poklon nikoga ne obavezuje, ali nas povezuje već pri prvom susretu, kada prelazi buket iz ruke u ruku.

Cvijećem se iskazuje želja, zahvalnost ili prijateljstvo. U većini slučajeva poklanja se rezano cvijeće. Kada se ide prvi putu posjetu, tada se buket cvijeća pošalje prije dolaska s vizitkartom, da bi domaćica mogla postaviti cvijeće u važne. U nekim zemljama je običaj da se cvijeće poklanja otvoreno, ali ako je buket i zamotan, bitno je da se cvijeće ne ostavlja u predsoblju ili bilo gdje zanemareno, već se u prisustvu gosta odmah postavlja u važnu i postavlja na vidno mjesto, da bi se iskazale zahvalnost i radost. Ne može se zamisliti nijedna svečanost bez cvijeća, rođendan, svadba ili rođenje, posjeta bolesniku, ispraćaj ili doček drage osobe na stanici, te i useljenje u novi stan. Izbor cvijeća zavisi od osobe kojoj poklanjamo i kojom prilikom.

Za doček na stanici ili aerodrom u buketi su mali, nekad samo dva ili tri cvijeta. Kada se dočekuje buketi su otvoreni, a za ispraćaj zapakovani i po mogućnosti obavijeni vlažnom folijom. To mogu biti ruže, karanfili, đurđevak ili bidermajer buketi odraznog cvijeća. Kada se proslavljaju jubileji, tada cvijeće mora biti reprezentativno i u lijepim kombinacijama: strelacija, anturijum,

tulipani s jorgovanom, gladiole i ruže, iris s karanfilima, a kada ima mogućnosti, izuzetno su lijepe orhideje.

Za prijateljevu diplomu ili položen ispit odaberite vesele i šarene bukete, ruže s margaretama, ljetno cvijeće i dr. u zavisnosti od sezone i trenutnog izbora.

Ako muškarcu poklanjate cvijeće za rođendan, odaberite cvijeće pravih linija i mirnih boja (gladiole, karanfil, ljiljan, strelacija), a djevojci odnesite razdragane boje cvjetova - gerbere, ruže, ljubičice, anemone.

I na kraju, nikada nećete pogriješiti ako poklonite cvijeće bezobzira na to da li su to orhideje ili ubrane tratinčice, jer se cvijećem iskazuju ipažnja i ljubav."

POSLATI BUKETE

Mislim da je ovaj članak kolegice Ljerke Latal Danon i danas veoma poučan i koristan za sve one koji vole poklanjati cvijeće, jer pored tada uobičajenih vrsta cvijeća poput karanfila, gladiola i ruža, predlaže i one jednostavne vrtno i prirodne vrste i kombinacije cvijeća za ekološki orijentirane bukete koji su danas veoma aktuelni.

Danas, u doba korona pandemije, ne možemo se za praznike masovno družiti, ali tu je mogućnost online narudžbe i dostave cvijeća na kućne adrese, pa to možemo koristiti i poslati bukete cvijeća kao dokaz da mislimo na nama drage i voljene osobe.

IN MEMORIAM

Jevrejska opština Banja Luka i Jevrejski kulturni centar "Arie Livne" vas obavještavaju da nas je u 75. godini napustio naš potpredsjednik i dragi prijatelj **Đorđe Mikeš**. Komemoracija je održana 18.12.2020. godine u sali Jevrejskog kulturnog centra a isti dan je sahranjen na jevrejskom dijelu Novog groblja u Banja Luci.

BIOGRAFIJA

Đorđe Mikeš je rođen 02.12.1945.godine u Novom Sadu. Kao dijete je sa porodicom preselio u Sarajevo, gdje je završio prva dva razreda osnovne škole. 01.10.1954. godine sa porodicom se preselio u Banja Luku gdje je nastavio školovanje i završio osnovnu školu i gimnaziju, gdje je maturirao 1964. godine i ravnopravno sa još jednim učenikom bio proglašen za učenika generacije. Iste godine upisao je Elektrotehnički fakultet u Banja Luci. Nakon nezavršene dvije godine fakulteta prešao je

IME I PREZIME	TEKST ZA JEVREJSKI GLAS	IZNOS
SOCIJALNA KOMISIJA		
Njegovi najmiliji supruga Nela, sin Berto sa snahom Verom, unuk Robert sa suprugom Nensi i praunuka Naomi.	<i>Uspomena na Levi Haima</i>	300 KM
Natan, Želimirka i Leo Levi	<i>U pomen na Levi Haima</i>	200 Eura
Saša Pardo	<i>Povodom rođenja kćerke Klare</i>	100 KM
Zlata I Danilo Nikolić	<i>Povodom 3. godišnjice smrti Tamare Živković Nikolić</i>	100 KM
Albahari Raus Rifka I Blanka Kamhi	<i>Sjećanje na drage roditelje Samuela i Matilde Albahari</i>	100 KM
Nada Insanić i Meliha Arslanagić	<i>U znak sjećanja na našeg tatu Ibrahima Dogladovića i na dvadesetogodišnjicu smrti</i>	100 KM
Ungar Zoran	<i>Prilog za socijalnu komisiju</i>	50 KM
Kamhi Delfa	<i>Pomen na Jahijela, Jozefa i Saru Kamhi</i>	100 KM
Nataša Prlja Tabori i Goran Prlja	<i>Sjećanje na roditelje Klaru i Sabahudina Prlju</i>	50 KM
JEVREJSKA OPŠTINA		
Porodica Kulić	<i>Sjećanje na roditelje Kulić Floru i Ferida</i>	50 KM
Toshva Scary	<i>doprinosu radu Opštine i sinagoge</i>	200 KM
Nada Insanić i Meliha Arslanagić	<i>U znak sjećanja na našu dragu majku Sarinu Papo</i>	100 KM
Antonija, Danka, Sanela i Rajko Grujičić	<i>Sjećanje na naše drage Rajku -Rifku, Branka Grujičić i Spomenku Marković</i>	100 \$
OMLADINA		
Jasna i Mirsad Kulić	<i>Sjećanje na kćerku Mirnu Kulić</i>	30 KM

u Višu pedagošku školu, gdje je diplomirao na smjeru „Tehničko obrazovanje - Fizika“.

Od oktobra 1969. godine do oktobra 1970. godine radio je kao telefonista u preduzeću „Projekt“ u Banja Luci. Godinu dana proveo je u JNA, a po povratku iz JNA dobija posao programera u računskom centru „Incela“ u Banja Luci.

Permanentnim školovanjem u školskom centru IBM-a stiče kvalifikacije, koje su i potvrđene znanjem i postaje glavni programer.

1.6.1973 godine prelazi u Službu društvenog knjigovodstva, na mjesto programera.

U NAREDNIH 30 GODINA OSTAJE U SDK I TO:

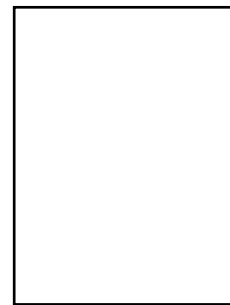
- Samostalni programer,
- Glavni programer,
- Šef računskog centa.
- SDK se pretvara u „ Razvojnu banku“ a.d., gdje postaje izvršni direktor za informacione tehnologije, da bi ponovnim odvajanjem SDK od Razvojne banke, postao Generalni direktor Službe za platni promet Republike Srpske.
- 1.1.2001 godine zbog transformacije platnog sistema u BiH, gasi se Služba za platni promet.

- Formira se Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge, čiji
- postaje direktor. Na tom mjestu ostaje do penzionisanja 1.1.2012. godine.
- 2.2.2014 godine otvara se „Jevrejski kulturni centar Arie Livne, te na skupštini Jevrejske opštine bio je postavljen za direktora Jevrejskog kulturnog centra, a istovremeno i izabran za potpredsjednika Jevrejske opštine Banja Luka.
- Uz profesionalni angažman tekao je paralelno i rad u košarkaškom sportu:
- Desetak godina je bio je aktivan košarkaš u „Borcu“ iz Banja Luke, koji je bio stalni član druge lige Jugoslavije.
- Po prestanku igračke karijer bavio se trenerskim radom u „Borcu“ i „Mladom Krajišniku“ iz Banja Luke.
- Bio je član inicijativnog odbora za osnivanje Košarkaškog saveza RS, a kasnije u dva mandata član predsjedništva Saveza, a dvije godine i komesar takmičenja u RS.
- U jednom mandatu bio je član predsjedništva novoformiranog Košarkaškog saveza BiH.

Aleksandra STEVANDIĆ

Exp.

Jevrejska zajednica
Bosne i Hercegovine
71000 Sarajevo
Hamdije Kreševljakovića 59

Tužnim srcem, javljamo rodbini, prijateljima
i komšijama, da je naš dragi suprug i otac

JOSIP (Dragutin) DEBARTOLI
(1943 - 2021)

preminuo 06.01.2021. god. u 78. godini.

Sahrana će se obaviti 08.01.2021. godine u 13:45 sati na gradskom groblju "BARE".

OŽALOŠĆENI:

supruga Emina, sin Moreno, snaha Katja, unuka Luna, unuk Leo, te porodice Debartoli,
Kahvić, Nikolić, Vinšalek, Hasaković, Odicki, Žubi i ostala rodbina, prijatelji i komšije.

KJKP "POKOP" d.o.o.
SARAJEVO
BEOGRADSKA 118
080 02 02 68
www.pokop.ba